

TOIM. PIRJO RÄSÄNEN

Salpausselästä UNESCON geopuistokohde

Salpausselkä Geopark
–esiselvityshankkeen loppuraportti

LAMK

Lahden ammattikorkeakoulu
Lahti University of Applied Sciences

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Pirjo Räsänen (toim.)

Salpausselästä UNESCO:n geopuistokohde

Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja, osa 36

Vastaava toimittaja: Miia Willman

Taitto: Zoja Ristikankare

ISSN 2342-7507 (PDF)

ISBN 978-951-827-282-6 (PDF)

Lahti, 2018

TOIM. PIRJO RÄSÄNEN

Salpausselkä Geopark -esiselvityshankkeen loppuraportti

Sisältö

Osa 1. Johdanto

7

Johdanto

Pirjo Räsänen

8

Raportin sisältö

Pirjo Räsänen

10

Kirjoittajien esittely

Pirjo Räsänen

Osa 2. UNESCO Global Geopark –geologiset kohteet osana maailmanperintöä

12

UNESCO Global Geopark -ohjelma ja -verkosto

Keijo Nenonen, Tapio Kananoja ja Jari Nenonen

16

Tutustumismatkalla UNESCO Global Geoparks-konferenssissa

Paul Carroll ja Tapio Kananoja

20

Kivettynyt metsä –Lesbos UNESCO Global Geopark, Kreikka

Satish Kumar ja Eeva Aarrevaara

25

De Honsrug UNESCO Global Geopark, Hollanti

Eeva Aarrevaara

27

Rokua Unesco Global Geopark

Anu Patriikka, Pauliina Santala, Kirsi Tiainen, Jaana Öhman, Jaana Loipponen

34

Ympäristökasvatustoiminta Rokualla

Eeva Aarrevaara, Paula Salomäki, Paul Carroll

41

Suomalaiset Geopark -hankkeet

Pirjo Räsänen

42

Golden Geopark of Lapland

Pirjo Räsänen

45

Lauhanvuori Geopark

Terttu Hermansson

47

Saimaa Geopark

Pirjo Räsänen

Osa 3. Salpausselkä Geopark

51

Salpauselän arvokkaimmat geologiset kohteet

Tapio Kananoja

60

Kulttuurin jäljet Salpausselkien alueella

Eeva Aarrevaara

63

Esiselvityksestä eteenpäin

Pirjo Räsänen

Osa 1. Johdanto

Pirjo Räsänen

Johdanto

Salpausselkä muodostaa geologisesti ainutlaatuisen ja kansainvälisesti merkittävän kokonaisuuden, jonka kehityshistoria on näkyvässä monissa kohteissa alueella. Vaikka Salpausselkä ja sen syntyhistoria on vaikuttanut esimerkiksi alueen luonnon erityispiirteisiin, ilmastoon, elinkeinoelämän kehittymiseen ja matkailuunkin monella tavalla, ei sitä eikä sen tarjoamaa sateenvarjoa koko alueen luontomatkailulle ole hyödynnetty täysimääräisesti. Geomatkailu on monilla tavoin luontomatkailua parhaimmillaan. Etelä-Suomessa, Salpausselkien alueella kansainvälisesti merkittävät kohteet sijaitsevat matkailu- ja palvelukeskittymien liepeillä ja tarjoavat sekä kotimaisille että ulkomaisille matkailijoille runsaasti kiinnostavia kohteita tutkittavaksi ja löydettäväksi. UNESCO:n statuksella on valtava brändiarvo ja UNESCO:n toimintamalli ottaa hyvin laajasti huomioon alueen taloudellisen kehittymisen, kestävän kehityksen ja paikallisten asukkaiden sitouttamisen.

Lahden ammattikorkeakoulussa on vahva ja monipuolinen luonto-, luontomatkailu- ja luonto ja hyvinvointi –hankekokonaisuus, jonka innoittamana myös idea Salpausselkä Geopark –esiselvityshankkeeseen syntyi. Yhteistyössä Geologian tutkimuskeskuksen ja Suomen Geopark –verkoston asian-tuntija-avun turvin laadittiin Salpausselkä Geopark –esiselvityshankkeeseen, joka rahoitettiin Manner-Suomen maaseutuohjelmasta Uudenmaan ja Hämeen ELY-keskuksen yhteistyönä. Hankkeen toteutusalueena olivat Uudenmaan, Hämeen, Päijät-Hämeen ja osin Kymenlaaksossa olevat kunnat ja se toteutettiin pääosin vuonna 2016.

Salpausselkä Geopark -esiselvityshankkeen tavoitteena oli tarkemmin selvittää alueen geologisesti merkittävät kohteet, niiden potentiaali toimia liike-toiminnan perustana sekä kuntien ja muiden matkailutoimijoiden kiinnostus ja sitoutuminen toimintaan pysyvän luontomatkailumallin kehittämiseksi. GTK toteutti esiselvityshankkeen aikana kirjoituspöytätyönä kartoituksen alueen muodostumisesta, merkittävimmistä geologisista kohteista, niiden ominaispiirteistä sekä teki ehdotuksen Salpausselkä Geoparkia kuvaavasta ja muista geoparkeista erilaistavasta tarinasta. LAMK selvitti alueen kuntien ja muiden sidosryhmien kiinnostuksen. Hankkeen aikana käytiin lukuisia neuvotteluita ja järjestettiin sekä yleisölle että kaikille sidosryhmille avoimia tilaisuuksia. Esiselvityshanke johtikin uuteen hankkeeseen, johon myös kunnat lähtivät omarahoitusosuuksella mukaan. Uusi hanke, nyt nimeltään jo Salpausselkä UNESCO Global Geopark-hanke käynnistyi vuonna 2017 ja sen tavoitteena on luoda edellytykset Geopark-hakemuksen jättämiseksi UNESCOlle. Hanke rahoitettiin jälleen Manner-Suomen maaseutuohjelmasta Uudenmaan ja Hämeen ELY-keskusten yhteistyönä ja käynnistyi vuonna 2017. Hankkeen kokonaisbudjetti on 0,5 milj. euroa ja siitä alueen kunnat ovat rahoittaneet runsaan neljänneksen. Hankkeessa ovat partnereina Metsähallitus, GTK ja sitä hallinnoi LAMK. Lopuksi tahdon sanoa kiitokset kaikille kunnille, matkailuorganisaatioille ja muille sidosryhmille, jotka ovat aktiivisesti osallistuneet ja vaikuttaneet käynnistyneen Salpausselkä UNESCO Global Geopark -hankkeen sisältöön. On ollut ilo nähdä ja kokea se innostunut vastaanotto, jonka esiselvityshanke on saanut. Monien kuntien matkailutoimijat, ympäristötoimi ja erilaiset yhdistykset ovat ottaneet kiitettävästi yhteyttä ja antaneet oman panoksensa asian eteenpäin viemiselle.

PIRJO RÄSÄNEN

Pirjo Räsänen

Raportin sisältö

Raportissa käydään kattavasti läpi Salpausselkä Geopark-hankkeen tuloksia osa-alueittain. Tavoitteena on luoda lukijalle kattava kuva sekä esiselvityshankkeen tuloksista että siitä, mitä UNESCO:n status vaatii ja lopuksi kuvata vielä miten Salpausselkä UNESCO Global Geopark-hankkeessa on tarkoitus edetä

Ensimmäisessä kappaleessa GTK:n asiantuntijat Keijo Nenonen, Tapio Kananoja ja Jari Nenonen määrittelevät mikä geopark on, kuvaavat UNESCO:n Global Geopark-verkoston toimintaa ja jäsenyyden vaatimuksia sekä arvioivat, mitä hyötyjä UNESCO:n statuksesta voisi alueelle olla.

Salpausselkä Geopark –esiselvityshankkeen aikana Tapio Kananoja ja Paul Carroll osallistuivat vuosittain toteutettavaan UNESCO:n Global Geopark-konferenssiin, joka tällä kertaa pidettiin Englannin Rivieralla. Matkakertomuksessaan he kuvaavat kokemuksiaan konferenssista. Kokemusten perusteella he ehdottavat tiiviimpää yhteistyötä muiden suomalaisten geopark –alueiden ja –hankkeiden kanssa.

Seuraavissa artikkeleissa esitellään olemassa olevien geopuistojen toimintaa. Valtaosa artikkeleista perustuu LAMKin opiskelijoiden tekemiin kartoituksiin ja haastatteluihin tuntiopettaja Paul Carrollin, yliopettaja Eeva Aarrevaaran ja lehtori Sari Suomisen ohjaamana. Master-opiskelija Satish Kumar kiinnostui geopark –konseptista niin paljon, että osallistui Lesboksen kivettyneen metsän geopuiston järjestämälle kesäyliopiston kurssille kesäkuussa 2016. Kumarin ja Aarrevaaran artikkelissa kuvataan tämän geopuiston toimintaa laajasti. Hollannin ainoan geopuiston De Honsrugin toimintaa kuvataan suppeammin. Nämä kaksi geopuistoa ovat esimerkkejä kansainvälisistä geopuistoista.

Suomalaiseen geopark-toimintaan tutustutaan laajemmin ja erityisesti Rokua UNESCO Global Geopark –kohdetta ja sen toimintaa analysoidaan tarkemmin kahdessa eri artikkelissa. LAMKin liiketalouden YAMK-opiskelijoiden ryhmä (Patriikka, Santala, Tiainen, Öhman) tekivät haastattelututkimuksen Rokualla toimivien yritysten keskuudessa tavoitteena selvittää yritysten näkemyksiä UNESCO:n Global Geopark –statuksen vaikutuksista ja hyödyistä. Paul Carroll, Eeva Aarrevaara ja tuntiopettaja Paula Salomäki tutustuivat Rokuan hyvin laajaan ympäristökasvatustoimintaan. Näiden vierailujen ja haastattelujen tulokset antavat osviittaa myös Salpausselkä Geopark –alueen suunnitteluun.

Raportissa tehdään lyhyt katsaus suomalaisiin geopark –hankkeisiin. Ensimmäisenä hankkeena esitellään Golden Geopark of Lapland – alue – ja –hankkeet. Lapissa tehtiin laaja pohjatyö mutta kun hakemus ei tullut hyväksytyksi ensimmäisellä kerralla, jätettiin valmistelu siihen. On hyvä perehtyä näinkin päättyneeseen hankkeeseen ja ottaa oppia siitä. Sen jälkeen siirrytään tällä hetkellä käynnissä oleviin Saimaa Geopark – ja Lauhanvuori Region –hankkeisiin. Näistä Saimaa Geopark on jo pitkällä ja alueelle on perustettu äskettäin yhdistys Geopark –statuksen hakemista varten. Lauhanvuori Region seuraa perässä ja todennäköisesti tulee sekin jättämään hakemuksen ennen Salpausselkää.

Viimeisessä osassa siirrytään kokonaisuudessaan Salpausselkien alueelle ja siellä esiselvityshankkeen aikana tehtyyn työhön. Ensimmäisenä Tapio Kananen ja Jukka-Pekka Palmu esittelevät artikkelissaan Uudenmaan, Päijät-Hämeen ja osin Hämeenkin alueella olevia geologisia kohteita, arvioivat niitä ja tekevät lopuksi esityksen siitä, mikä on potentiaalisin Geopark –alue ja miten tästä olisi edettävä.

Eeva Aarrevaara jatkaa artikkelissaan kertomalla Salpausselistä kulttuurin ja historian näkökulmasta keskittyen erityisesti Päijät-Hämeen alueeseen. UNESCO:n Geopark –toiminnassa kulttuurilla ja luonnon muilla kohteilla on merkittävä rooli geologian rinnalla. Viimeisessä kappaleessa käydään läpi kuntien ja muiden sidosryhmien liittyminen käynnistyvään Salpausselkä UNESCO Global Geopark –hankkeeseen, esitellään sen partnerit ja tärkeimmät tehtävät. Potentiaalinen Geopark –alue on nyt rajattu jo Päijät-Hämeeseen ja Hyvinkään, Lohjan ja Vihdin kaupungit ovat mukana ns. Geosites –kohteina. Tällöin voidaan tehdä yhteistä tuotekehitystä ja markkinointia vaikkakaan Geosites –kohteet eivät voi olla perustamassa varsinaista Geopark –organisaatioita. Silti yhteisen sateenvarjon alla ne ja erityisesti niiden alueilla sijaitsevat matkailuyritykset voivat saada merkittäviä hyötyjä Geopark –statuksesta.

Pirjo Räsänen

Kirjoittajien esittely

Aarrevaara, Eeva, Tkt, arkkitehti, toimii yliopettajana Lahden ammattikorkeakoulussa Tekniikan ylemmässä AMK-ohjelmassa Kestävä kaupunkiympäristö. Hänen työnsä liittyy useisiin TKI-projekteihin.

Carroll Paul, MSc (Ympäristöteknologia), toimii opettajana Lahden ammattikorkeakoulussa Kestävä kaupunkiympäristö / Urban sustainability Master-ohjelmassa. Hänen toiminnassaan on keskeistä käytännön tapausten ja projektien integrointi opetukseen.

Hermansson Terttu, toimii projektipäällikkönä Lauhanvuori Region Geopark-alueeksi (LRG) -hankkeessa.

Kananoja Tapio, FM, toimii tutkijana Geologian tutkimuskeskuksessa Ympäristögeologian yksikössä. Hänen toimenkuvaansa kuuluu mm. geologian popularisointi.

Kumar Satish, opiskelee Lahden ammattikorkeakoulussa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa

Nenonen Jari

Keijo Nenonen, FT (geologia), prof., toimii johtavana asiantuntijana GTK:n tieteellisen tutkimuksen ohjausryhmässä Espoon toimipisteessä, ja on ollut mukana useissa geololuonnon suojelun hakkeissa.

Patriikka Anu, opiskelee Lahden ammattikorkeakoulussa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa

Loipponen Jaana, FM, PhD, lehtori Lahden ammattikorkeakoulussa liiketaloudessa ja matkailussa. Hänen tutkijataustansa on sosiologia ja kerronnallinen tutkimus.

Räsänen Pirjo, KTM, TKI-asiantuntija, toimii projektipäällikkönä Lahden ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalalla. Hänen toimenkuvaansa kuuluu luontoon liittyvien kehittämishankkeiden suunnittelu.

Paula Salomäki, Miljösuunnittelija (AMK), Tuntiopettaja Lahden ammattikorkeakoulussa tekniikan alalla. Pääaineena maisemasuunnittelu, ympäristögeotekniikka sekä vesistöjen kunnostus ja hoito.

Santala Pauliina, opiskelee Lahden ammattikorkeakoulussa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa

Tiainen Kirsi, opiskelee Lahden ammattikorkeakoulussa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa

Öhman Jaana, opiskelee Lahden ammattikorkeakoulussa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa

Osa 2.
UNESCO Global Geopark
– geologiset kohteet
osana maailmanperintöä

Keijo Nenonen, Tapio Kananoja ja Jari Nenonen

Unesco Global Geopark

Mikä on Geopark?

Geopark on alue, joka sisältää erityisen merkittäviä geologisia kohteita niiden harvinaislaatuisuuden, koulutuksellisen ja tieteellisen merkityksen tai esteettisen vetovoiman vuoksi. Geopark on selvästi ja yhtenäisesti rajattu maantieteellinen alue, jonka on oltava riittävän suuri sijaintialueensa taloudellisen kehityksen mahdollistamiseksi. Geologisen kiinnostavuuden lisäksi vetovoima voi perustua ekologisiiin, historiallisiin tai kulttuurisiin ominaispiirteisiin. Geopark ei ole suojeluohjelma, mutta alueen keskeisten ja geologisesti arvokkaimpien kohteiden tulee olla suojeltuja. Geoparkin perustamisen ja toiminnan kehittämisen täytyy perustua alusta asti paikallisten ihmisten aktiiviseen osallistumiseen. Geoparkiin yhdistettäviä tuotteita voidaan myydä kohteessa tai alueella, kunhan ne eivät ole alueelta peräisin olevia mineraaleja tai fossiileja.

Geopark verkostot

UNESCOn tarkoituksena on suojella maailman ainutlaatuista kulttuuri- ja luonnonperintöä ylläpitämänsä Maailmanperintöstatuksen avulla. Maailmanperintökohdelistassa pääosa kohteista edustaa kulttuuriperintöä (779 kohdetta), huomattavasti pienempi osa kohteista on valittu luonnontieteellisin perustein (197 kohdetta). Geologisin perustein valittuja kohteita on luettelossa vähän. Suomen ainut luonnonmaailmanperintökohde on Merenkurkun maankohoamarannikko, joka liitettiin maailmanperintökohteiden luetteloon vuonna 2006 yhdessä Ruotsin ”Korkean rannikon” (Höga kusten) kanssa. Maailmanperintöluettelon geologisten kohteiden vähäisestä määrästä johtuen perustettiin vuonna 2004 UNESCOn alaisuuteen maailman merkittäviä geologisia kohteita edustava, maailmanlaajuinen Geopark-verkosto (Global Geoparks Network, GGN). Sen tehtävänä on suojella maapallon geodiversiteettiä, lisätä geologisen perinnön arvostusta ja tukea kestävää taloudellista kehitystä geoparkien alueella, erityisesti kehittämällä geomatkailua ja siihen liittyviä elinkeinoja. Maailmanlaajuisessa Geopark-verkostossa oli vuoden 2015 lopussa 120 jäsentä 33 maasta. Eniten geoparkeja on Euroopassa ja Kiinassa, kummassakin 33 kpl. Euroopassa eniten geoparkeja on Italiassa (10), Espanjassa (10) ja Englannissa (7) (European Geoparks 2016.) Kaukaisimmat geoparkit sijaitsevat Malesiassa ja Vietnamin. Suomesta UNESCO Global Geopark-verkostoon kuuluu tällä hetkellä ainoastaan Rokua Geopark, joka hyväksyttiin verkostoon 2010. Rokua on myös maailman pohjoisin Geopark, joka koostuu Oulujokilaaksosta, Oulujärvestä ja Rokuan harju- ja dyynialueesta (Rokua Geopark. 2016).

UNESCO Global Geopark-verkosto toimii Euroopassa Euroopan Geopark-verkoston (EGN) kautta. EGN:n päätöksiä tekevään koordinoitukomiteaan kuuluu kaksi edustajaa jokaisesta geoparkista. Näistä toinen on hallinnon edustaja ja toinen geotieteilijä. Tällä hetkellä koordinoitukomiteassa on 128 jäsentä. UNESCO:n yleiskokouksen 17.11.2015 perustaman International Geosciences and Geoparks -ohjelman myötä Global Geopark-verkoston jäsenyydestä ja alueen evaluoinnista päättää UNESCO. Päätös perustuu alueeseen tutustuneiden asiantuntijoiden lausuntoon. Yksittäisen geoparkin jäsenyyden verkostossa arvioidaan ja tarkistetaan uudelleen joka neljäs vuosi. Tämä luo

vaatimukset pitää geoparkin kaikki toiminnot, infrastruktuuri ja palvelut korkeatasoisina ja kehittyvinä. Kansainvälinen kilpailu geopark-statusuon saamiseksi on kovaa, ja joka vuosi vain osa hakijoista saavuttaa halutun statusuon. Hakija-alueet ja maat käyttävät hakuprosessiin ja hakemuksen viimeistelyyn merkittävästi taloudellisia ja henkilöresursseja.

Monilla mailla on jo nykyään useita verkostoon kuuluvia geopark-alueita. Vuodesta 2013 lähtien kullakin jäsenmaalla on ollut oltava oma kansallinen Geopark-komitea. Komiteoiden tehtävänä on koordinoida kunkin maan uusia geopark-hankkeita, tehdä avustavaa ja neuvoa-antavaa työtä uusille hankkeille sekä välittää tietoa kansallisesta tilanteesta verkostolle. Suomen kansallinen Geopark-komitea perustettiin maaliskuussa 2013. Siihen kuuluvat edustajat Ympäristöministeriöstä, Suomen UNESCO-toimikunnasta, Metsähallituksesta, Visit Finland, Geologian tutkimuskeskuksesta ja maamme toiseksi ainoasta geoparkista, Rokua Geoparkista. Toimikuntaan liittyvät tulevaisuudessa myös mahdollisten uusien suomalaisten geoparkien edustajat.

Geoparkin vaatimukset ja päätehtävät

Päästäkseen geopark-verkoston jäseneksi alueen on täytettävä neljä perusvaatimusta. Ne ovat: arvokas geologinen perintö, valmis hallintomalli, riittävä näkyvyys ja yhteistyö muiden geopark-alueiden kanssa. (Unesco Global Geopark 2016).

Verkoston jäseneksi pyrkivällä alueella tulee olla kansainvälisesti arvokas geologinen perintö. Geologisten kohteiden arvo selvitetään vertaisarvioitujen, kansainvälisten julkaisujen ja paikan päällä tapahtuvan tarkastuksen perusteella. Selvityksen tekevät alan kansainväliset asiantuntijat.

Geoparkilla tulee olla hallintomalli, jossa on edustettuna alueen paikallisia ja alueellisia toimijoita ja viranomaisia. Hallintomallin suunnittelussa on kuultava kaikkia osapuolia alueelta. Hallintomallin tulee sisältää ohjeet alueen hallinnoinnista, kehittämisestä, tiedottaminen, suojelusta, infrastruktuurista, taloudesta ja yhteydenpidosta UNESCO Global Geopark-järjestön kanssa.

Geoturismin lisäämiseksi alueen näkyvyys on hyvin tärkeää. Geoparkista tulee olla saatavilla tietoa niin alueella vieraileville matkailijoille kuin paikalliselle väestölle. Informaatiota voi tarjota mm. internetsivujen, esitteiden ja karttojen muodossa.

Geoparkille ei riitä yhteistyö ainoastaan paikallisella ja kansallisella tasolla, vaan yhteydenpito ja yhteistyö täytyy olla kansainvälistä. Verkottamalla voidaan vaihtaa ideoita ja oppia parhaita käytäntöjä muilta verkoston jäseniltä. Tämä puolestaan takaa laadukkaan toiminnan kaikissa geoparkeissa.

Geomatkailun ja muiden matkailuaktiiviteettien kehittämisellä voidaan luoda mahdollisuudet paikallistalouden kasvulle. Tämä merkitsee uusia yrityksiä ja työpaikkoja. Paikalliset matkailun palvelut, kuten infokeskukset, museot, opastus-, majoitus- ja ravitsemuspalvelut sekä geoparkissa myytävät paikalliset käsityöt ja elintarvikkeet luovat paikallisväestölle uusia työtilaisuuksia. Tämä kaikki tapahtuu kuitenkin hallintomallin mukaisesti kestäväen kehityksen periaatteita noudattaen ja alueen geologiset arvot säilyttäen. Alueellinen kehittäminen rohkaisee taloudellisesti taantuneiden alueiden

asukkaita parantamaan heidän taloudellista, sosiaalista, kulttuurista ja ekologista hyvinvointia. Geoparkit ovat usein alueita, joilla on vahva alueellinen identiteetti. Koulutuksen kautta geoparkit jakavat luonnontieteen, historian ja kulttuurin tietoja, osaamista ja arvoja kaikenikäisille geoparkissa vierailijoille. Tulevat sukupolvet opetetaan ymmärtämään ympäristön ja geologisen perinnön säilyttämisen merkitys. Geoparkit ovat myös ulkoilmalaboratorioita, jotka tuottavat kursseja ja oppimateriaaleja niin peruskouluille, lukioille kuin yliopistoillekin. Useat geoparkit ovat myös tieteellisen tutkimuksen kohteita. (Nenonen 2015).

Mitä Geopark-status voisi merkitä alueelle?

Luontomatkailu on yksi nopeimmin kasvavista matkailun muodoista. Myös luontomatkailun vähemmän tunnettu muoto, geomatkailu, on alkanut kiinnostaa suomalaisia. Monissa Keski- ja Etelä-Euroopan maissa geomatkailu on ollut jo pitkään varsin suosittua. Geopark-status ja sen mukanaan tuoma kansainvälinen näkyvyys houkuttelisi kotimaisten matkailijoiden lisäksi myös luonto- ja geomatkailijoita rajojemme ulkopuolelta. Geopark-statusta voidaan pitää eräänlaisena kestäväen luontomatkailun laatuleimana.

UNESCO Global Geopark on erityisesti matkailun ja aluekehittämisen väline, johon kuuluu geologian lisäksi myös kulttuuri, historia, opetus ja virkistystoiminta. Verkostoitumalla muiden saman alan toimijoiden ja Geoparkkien kanssa näkyvyys paranee, ja voidaan vaihtaa ideoita ja kokemuksia sekä oppia uutta muilta Geoparkeilta.

Alueellisen matkailun kehittäminen jäsentyy, kun huippukohteet nostetaan esiin. On helpompi suunnitella esim. geologisia luontopolkuja ja georeittejä, kun alueen geologisesti merkittävät kohteet ovat luetteloitu. Myös koulujen on helppo saada geologiaan liittyvää opetusmateriaalia ja tietoa lähialueen retkeilykohteista.

Geopark-statuksen saaneen alueen näkyvyys ja arvostus kasvaa kansallisesti ja kansainvälisesti, mikä lisää alueen kiinnostavuutta mm. matkailuinvestoinneissa. Geopark tukee alueen paikallistalouden kehitystä kestäväällä tavalla. Geoparkilla on suotuisa aluetaloudellinen vaikutus matkailutuloihin ja työllisyyteen. Suomessa on jo useana vuotena selvitetty kansallispuistojen ja retkeilyalueiden vaikutusta aluetalouteen. Valtion kansallispuistoihin ja retkeilyalueisiin sijoittama rahasumma palautuu aluetalouteen keskimäärin kymmenkertaisena. Geoparkeilla uskotaan olevan samankaltainen vaikutus alueen talouteen. (Kananoja & Palmu 2016).

Miten geopark suhtautuu muihin suojeluohjelmiin

UNESCO Global Geoparkit täydentävät UNESCO:n Biosfäärialueiden ja Maailmanperintökohteiden rinnalla maapallon moninaisen luonnon ja kulttuurin säilyttämistä ja kestävää taloudellista kehitystä. Biosfäärialueet keskittyvät biologisten ja kulttuurillisten arvojen esilletuomiseen ja säilyttämiseen, kun taas Maailmanperintökohteet edustavat poikkeuksellisia luonnontieteellisiä tai kulttuurisia arvoja. Maailmanperintökohteista valtaosa edustaa kulttuuria. Geoparkit keskittyvät kansainvälisesti arvokkaiden geologisten kohteiden ja geodiversiteetin vaalimiseen ja kestävään hyödyntämiseen alueen paikallistalouden vahvistamiseksi. (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 2016).

Kuten jo aikaisemmin on todettu, geopark ei ole suojeluohjelma. Usein geoparkien alueella on kuitenkin jo entuudestaan suojeltuja alueita, kuten kansallispuistoja ja luonnonsuojelualueita. Geopark-status ei vaikuta mitenkään olemassa olevaan, kansalliseen suojelutilanteeseen kansallispuistoissa tai esimerkiksi natura-alueilla. Jokamiehenoikeudet säilyvät myös ennallaan.

Lähteet

Kananoja, T. & Palmu, J. 2016. Esiselvitys Salpausselkien alueen geologisista edellytyksistä Geopark-alueeksi. Geologian tutkimuskeskus. Julkaisematon raportti.

Nenonen, J. 2015. Geoparkit meillä ja muualla tuovat geologiaa tutuksi kaikille. Geologi. Vol. 57, 128-136.

Palmu, J., Karhu, J. & Laurila, M. 2015. Opas Hollolan Tiirismaan geologisille kohteille – omatoimisia retkeilykohteita. Geologian tutkimuskeskus. 7 s.

Palmu, J. 2001. Jääkausitie Asikkala Ice Age Route. Päijännetalo. 10 s.

Saarnisto, M., Rainio, H. & Kutvonen, H. (toim.). 1994. Salpausselkä ja jääkaudet. Geologian tutkimuskeskus ja Lahden kaupunginmuseo. Opas 36.

Rokua Geopark. 2016. [Viitattu 01.11.2016].
Saatavissa: <http://www.rokuageopark.fi/>

European Geoparks. 2016. [Viitattu 01.11.2016].
Saatavissa: <http://www.europeangeoparks.org/>

Unesco. 2016. UNESCO Global Geoparks. [Viitattu 01.11.2016].
Saatavissa: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/>

Paul Carroll ja Tapio Kananoja

Tutustumismatkalla UNESCO Global Geoparks -konferenssissa

Englannin Rivieralla

Unesco Global Geoparks -konferenssi (jatkossa GGC2016) pidettiin syyskuun lopussa English Riviera Geoparkin isännöimänä Torquayssa, Lounais-Englannissa. Osallistuimme molemmat ns. delegaattina ja lisäksi varasimme geo-näyttelyosaston. Tämä osoittautui oikeaksi valinnaksi sekä hankkeen näkyvyyden että luentojen ja muiden tapahtumien seuraamisen kannalta. Esimerkiksi posterinäyttely oli eri kerroksessa kuin päänäyttely, ja posterit olivat esillä vain yhden iltapäivän. Pelkästään posterinäyttelyssä näkyvyys olisi ollut huomattavasti huonompi. Matkan myöhäinen varmistuminen aiheutti omat haasteensa. Salpausselkä Geopark roll-upit ja esitteet valmistuivat viime hetkellä tapahtumaa edeltävällä viikolla.

Konferenssin pääteemat

Esitykset ja posterit jakautuivat seuraaviin teemoihin:

- Aspiring geoparks – suunnitteilla olevat geopuistot, joilla on hakuprosessi käynnissä
- Conservation, science and research – geologisten kohteiden suojelu ja tieteellinen tutkimus
- Education, interpretation and communications – ympäristökasvatus, informaatio ja kommunikaatio
Engaging communities – paikallisten asukkaiden ja yhteisöjen sitouttaminen toimintaan
- Geotourism, Cultural Tourism, Sustainable Development and Local Products – geo- ja kulttuurimatkailu, kestävä kehitys sekä paikalliset tuotteet
- Health and well-being through active engagement – terveys ja hyvinvointi aktiivisen sitouttamisen kautta
- Mature Geoparks sharing success and challenges – toiminnassa olevien geopuistojen kokemuksia; menestystekijöitä ja haasteita.
- Regional and International Unesco Global Geopark Collaborations – alueellinen ja kansainvälinen Unesco Global Geopark -yhteistyö

Matka ja ohjelma

Matkustimme Englantiin maanantaina 26.9. ja kahden junamatkan päätteeksi pääsimme Newton Abbotin rautatieasemalta järjestetyllä kyydillä suoraan Rivieran kongressikeskukseen, missä oli iltapäivällä aikaa osaston pystyttämiseen. Varsinainen näyttely alkoi seuravana päivänä. Vasta osaston valmistuttua pääsimme viemään tavaramme hotelliin. Illalla oli ice breaker-tilaisuus, jossa tapasimme useita henkilöitä, joiden kanssa keskustelimme

jatkoissa syvällisemmin geopuistosta. Paul Carrollille kaikki läsnäolijat olivat tuntemattomia, mutta Tapio Kananojalle osa vanhoja tuttuja sekä Suomesta että kansainvälisistä yhteyksistä.

Konferenssi alkoi seuraavana aamuna juhlallisilla avajaisilla näyttävän visuaalisen ja musikaalisen ”The rock connects us”-show`n myötä. Paikallisten draamakoulujen opiskelijat, koululaiset ja joukko vapaaehtoisia kertoivat maapallon ja Englannin Rivieran alueen geologisesta kehityksestä varsin luovalla tavalla. Bournemouthin sinfoniaorkesterin soittajista koottu orkesteri vastasi musiikista. Esityksen jälkeen seurasivat juhlalliset avajaispuheenvuorot. Iltapäivällä alkoi normaali konferenssiohjelma. Luentoja oli samanaikaisesti useassa salissa ja vuorottelimme näyttelyosastollamme. Näin pystyimme seuraamaan mahdollisimman monta esitelmää. Näyttely ja posteriesitykset jatkuivat keskiviikkona 28.9.

Näyttelyssä oli paljon kävijöitä, konferenssivieraiden ohella oli myös alueen asukkaita. Torstai 29.9 oli varattu retkille. Retkiä oli neljä erilaista: 1) lähinnä kallioperägeologiaan painottunut tieteellinen retki, 2) kertomusten ja esimerkkien avulla esitettyä kansantajuista geologiaa, 3) meriretki ”English Riviera Geoparkin parhaat maisemat” ja 4) kulttuuriin painottunut retki. Paul osallistui meriretkelle, jossa tutustuttiin Torbay-lahden ympäristöön, vierailtiin kaupunginmuseossa ja Kent’s cave-luolassa. Tapio osallistui geologiselle retkelle, missä tutustuttiin muun muassa Torbay-lahden rantakallioiden stratigrafiaan ja alueen geologiseen kehitykseen. Retkien oppaat olivat pääosin Plymouthin yliopiston henkilökuntaa ja paikallisia vapaaehtoisia. Perjantai-aamuna (30.9) esitykset jatkuivat. Paul seurasi Terttu Hermanssonin esitelmää Lauhanvuoren geopark-projektista ja Tapio kuunteli samaan aikaan Jari Nenosen esitystä Saimaan alueen geologiasta. Konferenssi päättyi gaalailalliseen ja ensimmäistä kertaa geopuistojen historiassa vuoden parhaat geopuistot palkittiin kolmessa eri kategoriassa. Palkitut geopuistot esiteltiin gaalailallisen yhteydessä suuressa salissa.

Muita geopuistoja

Geopark Odsherred, Tanska

Tanskan ainoan geopuiston keskeisenä teemana oli kulttuurihistoria ja ihmisen jättämä jälki maisemassa. Alueelta löydetty pronssikautinen esine ”Aurinko-sotavaunu” toimii sen symbolina. Nykyaikainen luomuviljely on yksi geopuiston tärkeimmistä elinkeinoista. Esityksen yhteydessä jaettiin maistiaisiksi luomu-säilykeporkkanoita maistiaisiksi. Paul keskusteli geopuiston edustajan Nina Lemkow:n kanssa mahdollisuudesta tehdä yhteistyötä ympäristökasvatus-hankkeessa. www.geoparkodsherred.dk/

Chablais Geopark, Ranska

Ranskalaisen geopuiston yksi vetonaula on liikunta- ja ulkoilumahdollisuuksien, muun muassa maastopyöräilyn markkinointi ja edistäminen. Geopuiston kotisivut ovat ilmeisesti vain ranskan kielellä. www.geopark-chablais.com/

Geopark Beaujolais, Ranska

Geopark hakee vasta Geopark-statusta, mutta käyttää jo geopark-nimeä ja logoa mainoksissaan. Alueen teemana on geologian lisäksi myös ihmisen muokkaama maisema, etenkin viininviljelyn merkeissä. Geopark Beaujolais`lla on kiinnostava tuote, ”Picnic rucksack”, maksua ja panttia vastaan mukaan saatava, retkiruoalla pakattu reppu. www.geopark-beaujolais.com/

Black country Geopark, Englanti

Keskeisenä teemana on teollinen vallankumous ja siihen liittyvät mineraalit. Alue on raskaan metalliteollisuuden syntyalueetta kodikkaine, vanhoine pubeineen. Geologinen tarina alkoi 310 miljoona vuotta sitten ja jatkui jääkaudella. Vetovoimaa lisää maisema, joka muistuttaa ”Taru sormusten herrasta” -elokuva. Internet-osoite vie Dudleyn kunnan sivuille. Geopark-keskus on tällä hetkellä kunnan museon ja taidemuseon yhteydessä. Geoparkin edustajaa kiinnosti yhteistyö esimerkiksi ympäristökasvatus-hankkeessa.

www.blackcountrygeopark.org.uk

Yhteenveto

Konferenssissa oli yli 700 osallistujaa 63:sta maasta ja 120:stä geopuistosta. Kauko-Itä oli vahvasti esillä. Oli hyvä, että Salpausselkä Geopark-hanke näyttäytyi jo alkuvaiheessa Torquayssa. Sitä huolimatta, että tarinamme ja maatiiteellinen rajaus eivät olleet loppuun asti mietitty, oli näkyvyys yhtenä varteenotettavana suomalaisena geopark-kohteena tärkeää. Jotkut konferenssiesitykset olivat tieteellisesti vaatimattomia, ja olisimme hyvinkin voineet jo pitää Salpausselkä Geoparkista esityksen. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, koska konferenssimatka varmistui vasta viime tipassa, eikä aikaa esitelmän tekoon ollut. Toisaalta ilman kokonaistarinaa ja aluerajausta esitys olisi jäänyt ehkä hajanaiseksi. Yksi selkeä viesti GGN2016 -tapahtumasta oli se, että itse geologia ei yllättäen aina ollut kovin keskeisessä asemassa jo olemassa olevien geopuistojen esityksissä. Usein korostettiin elinkeinoelämää ja kulttuuria sekä aktiivimatkailua ja oheistuotteita. Geopuistolle tärkeät asiat, kuten yhteisöllisyys ja vahva oman seudun ylpeys olivat kuitenkin selvästi havaittavissa esityksissä, kuten myös tilaisuutta isännöivässä English Riviera Geoparkissa. Osastollemme pysähtyi runsaasti uudesta geopark-projektista kiinnostuneita henkilöitä. Salpausselkien mahdollisuuksista saada geopark-status keskusteltiin myös viikon aikana useissa epävirallisissa yhteyksissä. Uusi tulokas noteerattiin hyvin, kyseltiin keskeisistä teemoista ja toivotettiin onnea projektille. Myös kritiikkiä ja kiperiä kysymyksiä esitettiin. Alueen tarkan rajauksen puuttuminen kummastutti monia. Myös esiselvitysalueen laaja rajaus sai osakseen kritiikkiä. Salpausselkä-teeman sisältyminen jo Saimaa Geopark -hankkeen alueeseen ja vastaavien muodostumien kuumuminen esimerkiksi Norjan GEA Norvegica Geoparkiin herätti kysymyksiä. Lisäksi jääkausi on mukana jo monen pohjois-eurooppalaisen geopuiston pääteemana. Historiallista ilmastonmuutosta pidettiin kaukaa haettuna ja joku kummasteli pohjaveden esille tuomista geopuistossa. Kävi selvästi ilmi, että lähestymistapaa Salpausselkiin täytyy edelleen terävöittää. Unescon Geopark-verkoston muuttuminen maailmanlaajuiseksi saattaa vaikeuttaa entisestään tavoitellun Geopark-statuksen saamista.

Suomi oli geo-näyttelyssä hyvin esillä. Suomen geologisten erikoispiirteiden ja luonnonnähtävyyksien esittely houkuttelee varmasti lisää luontomatkailijoita Suomeen. Suomen eri geopark-organisaatioiden tiiviimpi yhteistyön tarve nousi esille keskusteluissa muiden suomalaisten osallistujien kanssa. Esimerkiksi Uuden Seelannin geopuistot esiintyivät yhteisellä osastolla. Alustavasti sovimmekin muiden suomalaisten kanssa, että jatkossa Suomi osallistuu omalla, yhteisellä ja näyttävällä osastolla konferenssiin. Osastolla jokainen geopark-hanke esittelee omia aikaansaannoksiaan. Mukanaolo jatkossakin on erittäin tärkeää Salpausselän geopark-hankkeen etenemiselle.

Lähteet:

English Riviera Global Geopark. 2016. International Conference on Unesco Global Geopark. [Viitattu 18.10.2016].
Saatavissa: <http://ggn2016.com/>

European Geoparks Network. 2016. [Viitattu 18.10.2016].
Saatavissa: <http://www.europeangeoparks.org/>

Global Geoparks Network. 2016. [Viitattu 01.10.2016].
Saatavissa: <http://www.globalgeopark.org/>

Global Geoparks Network. 2016. GGN Best Practice Award 2016.
[Viitattu 01.09.2016]. Saatavissa: <http://globalgeoparksnetwork.org/?p=1260>

Suomen museovirasta. 2016. Aineeton kulttuuriperintö.
[Viitattu 01.09.2016]. Saatavissa: <http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/index>

Satish Kumar ja Eeva Aarrevaara

Lesboksen saari

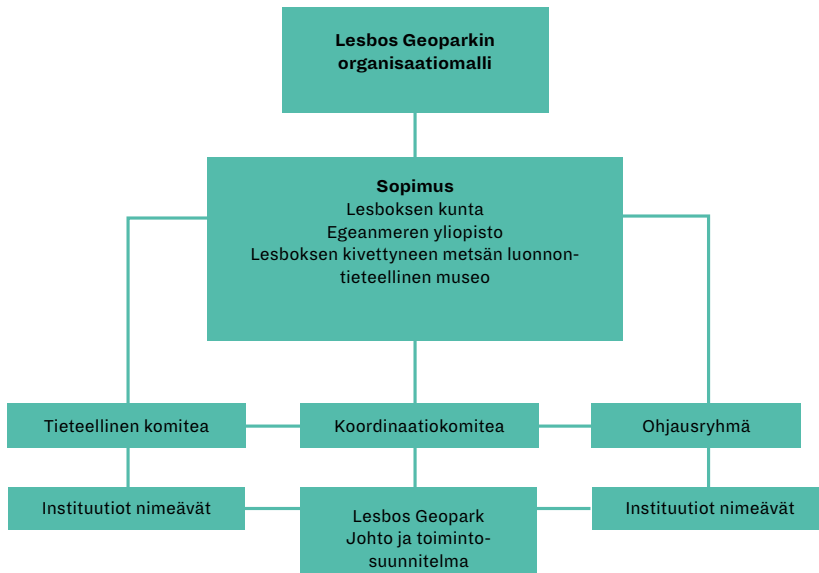
Kivettyneen metsän tarina

Lesboksen kivettynyt metsä on yksi vanhimmista geopuistoista, joka on perustettu vuonna 1994. Se on myös yksi eurooppalaisen geopark-verkoston neljästä perustajajäsenestä. Vuodesta 2004 Lesbos Petrified Forest on ollut UNESCO Global Geopark –verkoston jäsen. (Lesvos Island UNESCO Global Geopark 2016). Kivettyneen metsän alue muodostaa käytännössä kokonaisen fossiilisoituneen metsäekosysteemin ja on sellaisenaan lajissaan merkittävä luonnonhistoriallinen kohde.

Kreikan kolmanneksi suurin saari, Lesbos, sijaitsee koillisella Egean saaristossa, ja sen pinta-ala on yli 1600 km². Saaren rantaviivan pituus on 320 kilometriä, ja siellä asuu noin 110 000 asukasta, joiden pääelinkeino on maatalous. Itäosassa saarta kasvaa 14 miljoonaa oliivipuuta, kun taas länsiosa on kuivaa aluetta, jota käytetään pääasiassa karjanhoitoon. Lesboksen geologinen monipuolisuus perustu tulivuorenpurkauksiin. Alueelta on löydetty myös nisäkkäiden ja kasvien fossiileja, kuumia lähteitä ja vulkaanisia alueita sekä vesiputouksia. Saarella on myös arkeologisia jäänteitä asutuksesta noin 3000-2000 vuotta ennen ajanlaskun alkua. (Natural History Museum 2008.)

Geomatkailua jo ajanlaskun alusta

Alue on ollut tunnettu pitkään, ja jo Aristoteleen oppilas Theophrastus kirjoitti fossiileista noin vuonna 347 ennen ajanlaskun alkua. Fossiilialueet olivat suosittuja vierailukohteita 18. vuosisadan aikana. Suojelutoimet aloitettiin jo 1950-luvun lopussa, ja alue julistettiin suojelluksi vuonna 1985. Heti sen jälkeen käynnistettiin ensimmäinen kehittämissuunnitelma. Tuolloin matkailijat vain vierailivat saarella, mutta matkailun vaikutus aluetalouteen oli vähäinen lyhyen viipymän takia. Geomatkailun aluetaloudellisten vaikutusten lisäämiseksi käynnistettiin useita eri toimenpiteitä. Alueelle rakennettiin polkuverkosto helpottamaan tutustumista eri puolella sijaitseviin kohteisiin. Kivettyneet metsäalueet aidattiin, ja yhteysverkostoa sekä kohteiden saavutettavuutta parannettiin. Arkeologisissa kaivauksissa paljastui lisää fossiileja ja puunrunkoja. Kohteisiin perustettiin katselupaikkoja, alueelle sijoitettiin opastauluja ja yhteistyö yliopistojen kanssa aloitettiin. Lopputuloksena alueella on viisi erilaista fossiilialuetta ja vierailukohdetta: Bali Alonia Petrified Forest Park, Sigri Petrified Forest Park, Plaka Petrified Forest Park, Nissiopi Islet Marine Park ja Mythimna at Aghia Kyriaki (Kumar 2016, 25.). Alueen koko on noin 15000 hehtaaria, ja luonnonpuiston aidatun ja vartioidun vierailualueen koko on 28,6 hehtaaria. Nykyään alueelta 340 neliökilometriä on julistettu lintujensuojelualueeksi ja joukko kohteita villieläinten suojelualueiksi. Alueelle haettiin Natura 2000-alueen statusta vuonna 2012 ja vuonna 2015 haettiin liittämistä Unescon maailmanperintöluetteloon. Nykyään geopuistossa käy vuosittain noin 75 000 vierailijaa, joista suurin osa tulee heinä-elokuussa. Geopuistolla on laajapohjainen hallitus (kuva 1), johon kuuluvat edustajat kulttuuriministeriöstä, ympäristöministeriöstä, Ateenan yliopistosta, Egean yliopistosta ja Lesboksen kunnasta. Lisäksi hallituksessa on aina kaksi paikallista kivettyneen metsän suojeluun osallistunutta henkilöä.

KUVA 1. Lesboksen Geoparkissa toimii kolme ryhmää, joka vastaa geopuiston tieteellisestä tutkimuksesta, koordinaatiokomitea, joka laatii geopuiston toiminta suunnitelman ja ohjausryhmä, joka valvoo johtoa.

Tarina alkaa tulivuoren purkautumisesta

Kivettynyt metsä on puiden muodostama luonnonalue, joka kivettyi luonnolliseen asemaansa tuliperäisen purkauksen seurauksena noin 20 miljoonaa vuotta sitten. Mioseenikaudella (5.8 – 23.8. miljoonaa vuotta sitten) Egean alue oli yhtenäinen maa-alue. Euraasian laatta törmäsi Afrikan mannerlaatan pohjoisosaan työntäen sen Euraasian laatan alle. Afrikan laatasta tapahtui sulamista sen painuessa useita satoja kilometrejä alaspäin. Sulanut massa purkautui vulkaanisesti maan pinnalle ja sen seurauksena suuri määrä tuhkaa levisi ilmakehään ja alueelle aiheuttaen myös rankat sateet. Tuliperäinen materiaali peitti sitten metsät alleen alueen länsiosassa. Massan koostumus aiheutti aikaa myöten että orgaaninen hiili korvautui puissa kvartsipitoisella aineksella, joka säilytti puut samassa muodossa kuin ne olivat ennen purkausta. Osa puista kivettyi pystyasentoon, osa taas kaatuneina. Suurimman pystyssä seisovan rungon korkeus on 7,2 metriä ja ympärysmitta 8,58 metriä. Suurimpien kaatuneiden runkojen pituus on 20 metriä. (Natural History Museum 2008, 22-24).

Fossiilisoituneet puut on tunnistettu kuuluvaksi punapuiden edeltäjien heimoon (Protopinaceae). Punapuut saattavat kasvaa yli 100 metrin korkuisiksi ja niitä esiintyy esimerkiksi Yhdysvaltojen länsirannikolla. Lesboksen keskeisillä alueilla kasvaa nykyäänkin punapuille sukua olevia puita (*Pinus brutia*). Fossiililöytöjen perusteella tiedemiehet olettavat, että alueella kasvoi aikanaan eri havupuista koostuneita metsiä sekä alemmilla alueilla myös palmuja. Alueella on mahdollisesti ollut subtrooppinen ilmasto, joka muuttui myöhemmin mannerilmastoksi. (Natural History Museum 2008).

Osa kivettyneestä metsästä on Plakan niemimaalla, joka sijaitsee 500 kilometriä etelään Sigrin alueesta. Niemimaalla on nähtävissä eri tasoilla erityyppistä maaperää vulkaanisten prosessien seurauksena. Nissiopin merenalainen kivettyne metsä on puolestaan ensimmäinen laatuaan Kreikassa. Alueella sijaitsevalla saarella pesii vuosittain arviolta 5-6000 merilokkia huhti-toukokuun aikana. Saari on muutenkin rikas lintu- ja kasvilajistoltaan. Nissiopin saari on suojeltu myös osana EU:n Natura -ohjelmaa. Vierailijat voivat retkeillä alueen vesillä erityisellä lasipohjaisella veneellä voidakseen tarkkailla merenalaisia kivettyneitä puita. Saari kuvastaa geologisia prosesseja, joiden johdosta maisema on muodostunut sellaiseksi kuin se nyt on. Kivettyneitä puita löytyy myös saaren rannoilta kuten fossiilejakin vulkaanisen tuhkan peittäminä. Saari on irtautunut mantereesta, mikä ilmenee myös rannan murtumina. (Natural History Museum of the Lesvos Petrified Forest, 2013)

Luonnonhistoriallinen museo

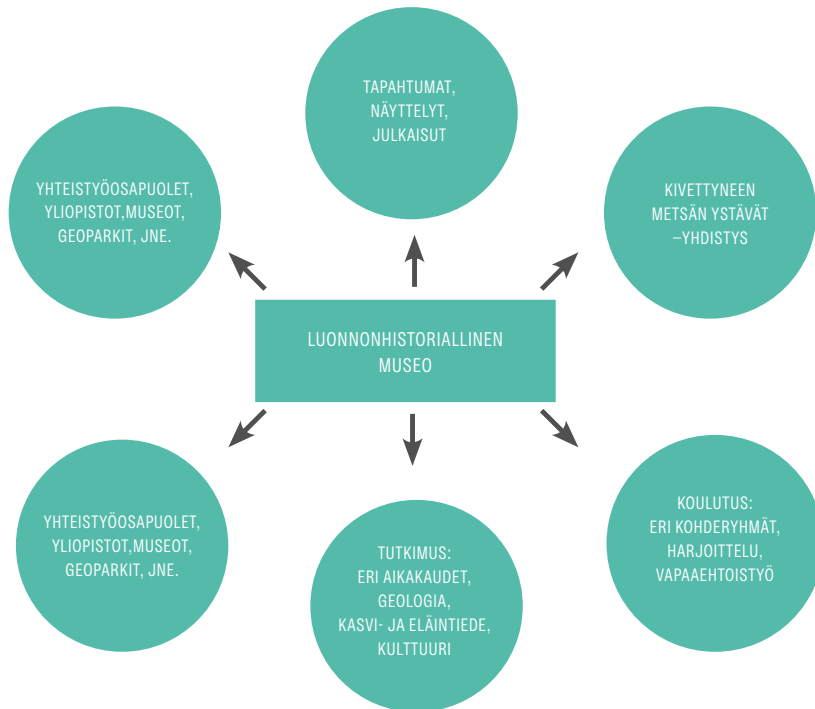
Alueen luonnonhistoriallinen museo (The Natural History Museum of the Petrified Forest of Lesvos) sijaitsee Sigrin alueella Lesboksen länsiosassa. Se perustettiin vuonna 1994 tekemään tutkimusta ja ylläpitämään näyttelyä kivettyneestä metsästä. Museossa on nähtävillä saaren fossiililöytöjä ja siellä esitellään saaren geologista historiaa ja prosesseja, joiden seurauksena kivettyne metsä on syntynyt. Museo ohjaa fossiilien kaivauksia, toimittaa fossiililöydöt käsiteltäviksi ja tekee niitä koskevaa tutkimusta sekä työskentelee yhteistyössä alueen metsistä vastaavan viranomaisen (the Lesvos Forest Department) kanssa. (Museum of the Lesvos Petrified Forest, 2006).

Museon toimintaan (kuva 2.) sisältyy tutkimustehtävien lisäksi geomatkailun edistäminen, ympäristökasvatus eri ikäryhmille, tieteellisten tutustumiskäyntien järjestäminen, erityyppisten koulutusten ja kesäkoulujen järjestäminen, opiskelijoiden harjoittelupaikkana toimiminen ja vapaaehtoisten kouluttaminen. Seminaareja järjestetään esimerkiksi opettajille ja työttömille liittyen alueen säilyttämiseen ja metsän hoitoon. Muita luonnonhistoriallisen museon toimintamuotoja ovat kiertävien näyttelyjen järjestäminen Kreikan alueella ja muissa maissa, erilaiset juhlatilaisuudet ja teemapäivät, Euroopan geopark-viikon järjestäminen, konferenssit ja julkaisu-toiminta yhteistyössä Egean yliopiston ja Ateenan kansallisen teknisen yliopiston kanssa. Muita yhteistyökumppaneita ovat Thessalonikin Aristoteles-yliopisto, Kreetan luonnonhistoriallinen museo, Ateenan kansallinen observaatio, Foundation of the Hellenic World -säätiö sekä useat muut organisaatiot (Museum of the Lesvos Petrified Forest 2006).

Museossa sijaitsee myös seismologinen asema, joka jatkuvasti mittaa alueen seismologista aktiivisuutta. Meteorologinen asema sijoittuu Sigrin alueelle ja rekisteröi puolestaan alueen ilmastotekijöitä ja niiden muutoksia, mikä on hyödyllistä luonnonkatastrofien ennustamisen näkökulmasta. (Museum of the Lesvos Petrified Forest, 2006; Kumar 2016)

Aktiiviset naiset

Lesboksella toimii naisten maaseutumatkailuosuuskuntia, jotka ovat olleet aktiivisia Lesboksella jo 80-luvulla. Niiden tehtäviin kuuluu gastronomisen perinteen kehittäminen ja suojelu sekä saarten markkinointiin ja kehittämiseen osallistuminen. Osuuskunnat tuottavat perinteisiä ja käsin tuotettuja elintarvikkeita kuten hilloja, piirakoita, pastaa, pasteijoita ja liköörejä. Osuus-

KUVA 2. Lesboksen luonnonhistoriallisen museon päätehtävät (Kumarin 2016 mukaan Aarrevaara).

kunnilla on omia kauppoja ja näyttelytiloja ja ne tarjoavat myös catering-palveluita. Osa niistä omistaa myös ravintoloita ja tarjoaa majoitusta.

Muita kiinnostavia kohteita kunnan omistama oliiviöljyn valmistuksen museo Aghia Pareskivi, Methymnan linna (Molyvos), Kalloni Bayn lintujensuojelukohteikko, Thermin ikivanhan kaupungin rauniot ja alueen vanha arkkitehtuuri, Mytilenen linna ja arkeologinen museo sekä roomalaiset akveduktit Moriassa. Oliivinviljelyn perinne yhdistää asukkaat luonnon ja matkailun kanssa säilyttäen alueen ominaispiirteitä.

Tämän artikkelin aineisto perustuu Satish Kumarin opinnäytetyöhön Lesvos Island UNESCO Global Geopark, Greece - Systems Thinking on Sustainable Value. Aineisto on koottu kesällä 2016 Lesboksella järjestetyssä kesäkonferenssissa. Opinnäytetyötä ohjasivat Lahden ammattikorkeakoulussa opettajat Eeva Aarrevaara ja Paul Carroll. Eeva Aarrevaara on kääntänyt artikkelin alkuperäisaineistoa englannista ja toimittanut tekstin. ●

Lähteet

Natural History Museum of the Lesvos Petrified Forest. 2008. Guide to the Plaka and Sigri Petrified Forest Park. Lesvos.

Kumar, S. 2016. Lesvos Island UNESCO Global Geopark, Greece – Systems. Thinking on Sustainable Value. [Verkkodokumentti]. YAMK -opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu, tekniikan ala. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017110716676>

Lesvos Island UNESCO Global Geopark. 2016. [Viitattu 16.12.2016].

Saatavissa: http://www.petrifiedforest.gr/?page_id=1092&lang=en

The Museum of the Lesvos Petrified Forests. The Lesvos Petrified Forest Geopark. 2006. Mytilene.

The Ministry of Culture and the Natural History Museum of the Lesvos Petrified Forest. The Lesvos Petrified Forest Geopark. 2006. Lesvos.

The Natural History Museum of the Lesvos Petrified Forest. Nissiopi Marine Petrified Forest Park. 2013. Lesvos.

Zouros, N. 2015. Lesvos Global Geopark, Greece. [Viitattu 20.10.2016].

Saatavissa: <http://www.petrifiedforest.gr/?lang=en>

Eeva Aarrevaara

De Hondsrug UNESCO Global Geopark, Hollanti

Hollannin ensimmäinen Geopark

Geopark De Hondsrug (De Hondsrug Unesco Global Geopark. 2016.) on Hollannin ensimmäinen Unesco Global Geopark, ja se sijoittuu Hollannin pohjoisosaan, Drenten ja Groningenin seuduille. Geopuiston alue muodostuu useista hiekkadyyneistä ja laaksoista, ja sen kokonaispituus on 70 kilometriä. Hondsrug on dyneistä suurin ja tunnetuin. Geologiset muodostumat ovat syntyneet viimeisen jääkauden aikana noin 150 000 vuotta ennen ajanlaskun alkua. Hondsrugin kotisivuilla ja mainoksissa geopuiston tunnuksena onkin mammutti. Tämä historia erottaa geopuiston muista eurooppalaisista kohteista, ja maailmassa on vain yksi syntyvaltaan saman tyyppinen geopuisto, joka sijaitsee Kanadassa.

Kestävän kehityksen ehdoin

Geopuiston geologisen perinnön muodostumista kuvataan luonnon ja alueellisen kulttuurin yhteisvaikutuksena syntyneeksi. Yhdessä nämä tekijät muodostavat alueen historiallisen identiteetin, jonka perusteella se erottuu muista alueista. Nykyään geopuiston alueen identiteettiin vaikuttavat voimakkaasti paikalliset asukkaat, yritykset, organisaatiot ja paikallinen koulutus. Toiminta-ajatuksessa korostuu, että asukkaiden on välttämätöntä ymmärtää ja tietää enemmän paikallisesta historiasta, jotta he käsittelevät ympäristöään huolellisemmin ja kestävämmiin. Geopark pyrkii edistämään alueella sen identiteettiin pohjautuvaa tulevaisuuteen suuntaavaa toimintaa. Kehittämisessä pyritään myös huomioimaan kaikki ikäryhmät. (Rozendaal, S. 2016.)

Tarinoita jättiläisistä

Alueelta on löydetty Neanderthalin ihmisten käyttämiä työkaluja ja heidän metsästämiensä eläinten luita. Maastonmuotojen ja maaperän ansiosta se valikoitui esihistorialliseksi asuinpaikaksi, ja sieltä on löytynyt myös vanhoja hautapaikkoja. Hiekkadyynejä ympäröivät turvesuot, joilta alettiin myöhemmin nostaa turvetta eri tarkoituksiin. Kylät sijoittuivat samalle alueelle myöhemmin. Maisemalle tyypilliset kanervanummet värittävät alueen kukkiesaan violetiksi. Alueen kansanperinteeseen liittyy erilaisia tarinoita, kuten kertomus julmista jättiläisistä Ellertistä ja Brammertista, jotka terrorisoivat paikallista maaseutua. Toinen kertomus kuvaa myyttistä valkeaa naista, joka lumooa matkalaisia yöaikaan. Hondsrugin tarina koostuu yhdestätoista eri teemaan liittyvästä tarinasta, joista jokaiseen liittyy oma tutkimusretkensä (expedition). Jokainen tutkimusretki alkaa omalta portilta tai lähtöpisteestä, joka voi käytännössä olla esimerkiksi museo tai opastuskeskus, jolla on pysyvä geopark –aiheinen näyttely. Jokaisen reitin varrella on pisteitä (hotspots), jotka täydentävät tutkimusretkeä ja joilla osa siihen liittyvästä tarinasta kerrotaan tai nähdään. Nämä pysähdyspaikat voivat olla maisemanähtävyyksiä, pieniä museoita tai informaatiopisteitä. Keväällä 2012 avattiin kaksi reittiä lähtöpistettä: jääkauden ja esihistorian reitin alkupiste Hunebedcentrumissa Borger'ssa ja turpeen merkitykseen liittyvän reitin alkupiste Veenparkissa Barger-Compascuum'ssa. (De Hondsrug Unesco Global Geopark. 2016.)

Laaja-alainen yhteistyö

Alue on tunnettu siitä, että sieltä on nostettu turvetta vuosisatoja. Muita vastaavia teemoja ovat alueen taide, sotien jäljet alueella, vesi, luonto, maanviljely, metsät ja alueen mahdollisuudet, joihin liittyviä reittejä ja pysähdyspaikkoja on toteutettu ja joita kehitetään edelleen. Paikallisten tarinoiden löytäminen pitää hollantilaisen geopuisto-toimintamallin mukaan aloittaa yhteistyössä alueen asukkaiden, kouluttajien sekä matkailijoiden kanssa. Siitä syystä on perustettu Hondsrug Academy, joka järjestää kursseja ja luentoja sekä niiden avulla valottaa alueen värikästä kulttuuriperintöä. Eri aikojen paikallisia asukkaita kuvataan oppaiden, karttojen, valokuva-arkiston ja elokuvamateriaalin avulla. Joka vuosi järjestetään myös geoviikko toukokuussa. Hondsrugin geopuisto tarjoaa erilaisia toimintamahdollisuuksia, ja alueeseen voi tutustua pyörällä, jalkaisin tai ekskursioilla. Alueen keskeinen tarina rakentuu sen erityislaatuisesta syntyhistoriasta sekä paikallisista asukkaista ja heidän tarinoistaan, jotka valottavat alueen elämäntapaa ja ympäristöä eri vuosisatoina. Alueella kiertelyn lisäksi on tarjolla monia museoita sekä ravintoloita. Eräs vierailukohteista on Van Goghin talo, jossa voi tutustua Van Goghin lisäksi eri taiteilijoiden teoksiin. Teksti perustuu osittain hollantilaisen vaihto-opiskelija Sandor Rozendaalin oppimistehtävään, jossa hän käsitteli De Hondsrugin aluetta. Sandor opiskeli LAMKissa syksyllä 2016. ●

Lähteet

Rozendaal, S. 2016. Environmental project, kurssityö. Lahden ammattikorkeakoulu.

De Hondsrug Unesco Global Geopark. 2016. Stichting De Hondsrug UNESCO Global Geopark. [Viitattu 17.11.2016].
Saataavissa: <http://www.geoparkdehondsrug.nl/en/p/>

Anu Patrikka, Pauliina Santala, Kirsi Tiainen,
Jaana Öhman, ja Jaana Loipponen

Rokua Geopark ja paikallisen yritystoiminnan kehittyminen

"Siellä (luonnossa) kun käy ulkomaalaisia ryhmiä niin ne on ihan ihmeissään, että voiko tällaista olla. Aivan samalla tavalla kun oululaisetkin. Toki meillä on pieni alue, samaan ei pystytä kun isot kansallispuistot. Meillä Rokua Geoparkin sisällä on moninaisia luontokohteita, meillä on yksi Suomen suurimmista sisävesistä, Oulujärvi. Meillä on Oulujoki ja sitten on tämä Rokua ja sitten vielä tuota maaseutua ja ne kaikki kuuluu Rokua Geoparkin sisälle."
Haastattelu, Geopark-yrittäjä

Rokua Geoparkin perustamissopimuksen (2009) yksi tavoite on lisätä Oulujokilaakson, Rokuan ja Oulujärven alueiden luontoon ja kulttuuriin perustuvaa matkailua (Krökki 2016a). Tavoitteiden mukainen toiminta tarjoaa liiketoimintamahdollisuuksia ja -konsepteja paikallisille yrityksille. Rokua Geoparkin ja yrittäjien näkemyksiä Geopark -statuksen vaikutuksesta yritystoimintaan selvitettiin tutkimuksessa, jonka toteutti Lahden ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulun opiskelijaryhmä.

Tutkimukseen haastateltiin Rokua Geoparkin toiminnanjohtajaa Vesa Krökkiä ja 10 Geopark -logon käyttöoikeuden hankkintaa yritystä. Yritykset näkivät Geopark -statuksen arvokkaana kilpailutekijänä. Se on tuonut Rokua Geoparkiinkin joka vuosi uusia asiakkaita ja kasvattanut merkittävästi alueen elinvoimaa ja osaamis-pääomaa, sillä muutkin kuin alueen yritykset ovat investoineet alueen toiminnan kehittämiseen.

Geopark yhdistäjänä

Ennen Geopark -statusta alueen yritykset tekivät yhteistyötä enimmäkseen vain oman kuntansa sisällä. Geopark-status yhdisti koko alueen yhden sateenvarjon alle. Vuonna 2009 perustettu Rokua Geopark -organisaatio tarjoaa yrityksille yhteistyömahdollisuuksia, yhteismarkkinointia, koulutusta sekä ohjauksen kanavia. Tarjolla on kaksi eri markkinoinnin tasoa. Perustaso maksaa 50 euroa vuodessa ja sillä saa Rokua Geoparkin internet -sivuille yrityksensä nimen ja linkin. Toinen taso maksaa 500 euroa vuodessa ja tällä yritys pääsee mukaan Visit Oulun markkinointitoimenpiteisiin. Toisen tason yrityksiä voi olla kerrallaan viisi. Rokua Geopark -organisaatio ei tuota yritysneuvonnan palveluita, mutta ohjaa oikeiden henkilöiden luo ja auttaa rahoituksen hankkimisessa. (Krökki 2016b.)

Kansainvälisen yhteistyön suurin panostus oli vuonna 2015 järjestetty Euroopan Geopark-verkoston konferenssi, johon osallistui 408 henkilöä viikon ajan. Osallistujia oli Euroopasta, Aasiasta, Amerikasta ja Afrikasta, joten kansainvälistä näkyvyyttä saavutettiin samalla laajasti. (Krökki 2016b.)

Yritysverkosto ja Rokua Geopark -logo

Rokua Geopark -yritysverkosto on alueella toimivien, tiettyihin laatuksiteereihin sitoutuneiden yritysten verkosto. Keskeinen elementti on Rokua Geopark -logo, jota alueen toimijat voivat erikseen käyttöoikeutta hakemalla käyttää tuotteiden ja palveluiden markkinoinnissa. Rokua Geopark -logon ja nimen omistaa Humanpolis Oy/ Rokua Geopark organisaatio. Rokua Geopark -organisaation henkilöstö määrittää logon käyttöehdot sekä hyväksyy hakemukset. (Rokua Geopark 2016.)

Yrityksen tai yhteisön toiminnan ja tuotteiden tulee sopia Rokua Geopark -arvoihin. Majoitusliikkeissä tulee olla esillä tietoa Rokua Geopark -alueesta ja sen käyntikohteista. Henkilökunnan tulee osata kertoa asiakkaille Rokua Geopark -kokonaisuudesta ja kohteista. Käsityötuotteiden tulee olla pääasiallisesti kotimaisia ja valmistettu, mikäli mahdollista kotimaisista raaka-aineista, ja niissä tulee suosia luonnonmateriaaleja. Tuotteiden tulisi olla Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kuntien alueella suunniteltuja ja/tai valmistettuja. Korkeatasoisia ruokatuotteita, marjoja, sieniä, lihoja, kaloja ja muita Muhoksen, Utajärven ja Vaalan tai Oulujärven alueelta pyydettyjä ja kerättyjä elintarviketuotteita, voidaan myös markkinoida Rokua Geopark -tuotteina. Rokua Geoparkista tulee tällöin olla tietoa pakkauksessa tai valmistajan kotisivuilla. Ravintolat voivat markkinoida esimerkiksi Rokua Geopark -menua. Menun ruoka-aineiden pääosan tulee olla kotimaisia ja mielellään lähituotteita. Ravintolassa pitää olla saatavilla tietoa Rokua Geoparkista ja henkilökunnan tulee osata kertoa siitä. Vain Rokua Geopark -organisaatiolla on oikeus virallisten Rokua Geopark -logotuotteiden markkinointiin, myyntiin ja valmistamiseen ja niitä ovat muun muassa t-paidat, hupparit, pinssit).

Haastatellut Geopark-yritykset

Rokua Geopark -yrittäjyys-hankkeen (1.1.2012–30.6.2014) tehtävänä oli hankkia yrityksiä mukaan Geopark -organisaation toimintaan. Mukaan saatiin yhteensä 39 yritystä. Tällä hetkellä Rokua Geopark -logoa käyttää 42 yritystä ja mukana on muun muassa matkailu-, käsityö-, hyvinvointi-, majoitus- ja ravintolapalveluita sekä lähiruokayrityksiä (Humanpolis 2014). Haastatellut yritykset antavat hyvän kokonaiskuvan toimialojen laaja-alaisuudesta.

Atteson fishing

Atteson fishing tarjoaa kalastus- ja veneilyretkiä, meriretkiä Oulun edustalla, hauki- ja kuhasafareita Oulujärvellä, taimenen ja raudun uistelua Inarinjärvellä tai viikon elämysretkiä Jäämerellä Norjassa. Yritys tarjoaa myös mökkien vuokrausta Rokualla.

Kakaravaara

Kakaravaara tarjoaa mökkimajoitusta Lianjärven rannalla. Kesällä on myös mahdollisuus saunoa vanhanajan rantasaunassa.

Los Coyotes Ranch

Muhoksen Lännen kylä järjestää cowboy-henkisiä aktiviteetteja ja kisailuja esimerkiksi luokkaretkeläisille. Yritys järjestää joka vuosi Villin Lännen Markkinat -tapahtuman.

Merilän kartano

Neljän tähden hotellimajoitusta on tarjolla 40 henkilölle. Kokousravintolassa tarjoillaan suomalaista lähiruokaa. Muita palveluita ovat kolme rantasaunaa, joista yksi on savusauna, iso kota ja iso laavu. Kesä- ja talviulkoilureitit kulkevat Kartanon kautta.

Montta Active Camping

Montta Active Camping tarjoaa liikunta- ja seikkailuelämyksiä kaikenikäisille kohderyhmille. Leirintäalueella on 40 matkailuvaunupaikkaa ja 14 mökkiä. Asiakkaiden käytössä on tilausauna, leikkipuisto ja tanssipaviljonki.

Kylpylä- ja hyvinvointihotelli Rokua Health & Spa

Hotelli on Utajärven kunnan suurin yritystyöllistäjä 140 henkilötyövuodelaan. Tarjolla on 333 vuodepaikkaa, 500-paikkainen ravintola, kokoustiloja 10-400 henkilölle, liikuntamahdollisuuksia sisätiloissa ja ulkona, kylpylä- ja hemmotteluosasto sekä moderni kuntosali. Yritys tarjoaa työhyvinvointipalveluita, aktiviteetti- ja liikuntapalveluita, husky- ja moottorikelkkasafareita, maastoruokailupalveluita sekä ohjattuja vaelluksia, maastohiihto-opetusta ja suksien voitelu- ja huoltopalveluita.

Rokuan Lomahuvilat

Asiakkaiden käytössä on 20 hengen lomahuvila, suuri savusauna ja kylpy-palju, joita vuokrataan myös mökkiläisille. Yritys aikoo tulevaisuudessa tehdä yhteistyötä ohjelmopalveluyrityksen kanssa ja rakentaa valmiita tuotepaketteja asiakkaalle.

Savi-Jonttu

Yritys valmistaa pääosin käsin muotoilemalla käyttö- ja sisustuskeramiikkaa koteihin ja liikelahjoiksi. Tuotteita myydään omassa pajamyymälässä, verkkokaupassa sekä jälleenmyyjien kautta ympäri Suomea. Yritys aikoo kansainvälistyä.

Vaalan Juustola

Päätuote on leipäjuusto, jota valmistetaan ja toimitetaan elintarviketukkujen kautta vähittäiskauppoihin. Muutama paikallinen yritys hakee juustoa suoraan tehtaalta.

Wanha Tylli

Maatilan päärakennuksessa on pirtti, kolme kamaria ja saunatilat ja yritys tarjoaa majoitusta sekä kokous- ja juhlatiloja. Tilan takkahuone toimii myös juhlatilana ja pihapiirissä on asiakaskäyttöön varattavissa oleva ulkosauna.

Yritysyhteistyö Geoparkissa

Lähes kaikki yritykset olivat aloittaneet toimintansa tällä alueella tai muualla jo ennen Rokua Geopark -organisaation perustamista. Kaikille haastatteluun osallistuneille yrityksille aloite yhteistyöhön oli tullut Rokua Geopark -organisaatiolta. Yhdelle yritykselle Geopark -logon myöntämisellä on ollut merkittävä hyöty liiketoiminnan kehittymisen näkökulmasta. Kaikki yritykset kokivat, että Geopark -status tuo markkinointiin lisäarvoa, joskaan se ei ole ollut ratkaiseva tekijä liiketoiminnan käynnistämisessä tai siirtämisessä alueelle.

"Ajattelin, että Geopark tuo jotain uutta piristysruisketta tälle alueelle. Hankkeen myötä minulle tuli uusi työtapa, jota olen hyödyntänyt muissa töissä."

Haastattelu, Geopark-yrittäjä

Useimmilla yrityksillä halusivat kehittää yhteistyötä alueen muiden yritysten kanssa. Yritysten välistä yhteistyötä ja yhteishenkeä Geopark-hengessä toteutetaan arjessa esimerkiksi siten, että yrittäjä osoittaa asiakkaan muihin yrityksiin tarvittaessa.

"Sitten esimerkiksi singstar, lumikenkien vuokrausta tai muuta. Välinevuokrauksiin emme lähde, koska kaikki saa Rokua Health & Spa:sta."

Haastattelu, Geopark-yrittäjä

Haasteeksi koettiin pitkät välimatkat, jotka häiritsevät esimerkiksi asiakasryhmien liikuttamista lyhyempien vierailujen aikana. Hedelmällisintä yhteistyötä koettiin toisiaan täydentävien palveluiden kautta: majoitus & elämykset, opaspalvelut & liikunta, matkamuistot & ravintolapalvelut.

Yrityksillä oli ristikkäisiä toimintoja ja palveluita ja silti yritykset kokivat palveluiden ostamisen muilta yrityksiltä positiivisena mahdollisuutena ja yhteistyön lisänsä alihankinnan mahdollisuuksia.

"Nälkä kasvaa syödessä, kehitystyötä tehdään hanketasolla. Sitten se, että miten voi myyntiä viedä eteenpäin ja kehittää, siinä ei ole päästy vielä kovin pitkälle. Yritysten välinen yhteistyö on siinä tarpeellista, mutta miten voi muiden organisaatioiden kuin näiden yritysten taholta myötävaikuttaa."

Haastattelu, Geopark-yrittäjä

Uutena ajatuksena yritykset toivoivat yhteistyön mallia, jossa yritykset ostavat toisiltaan tietyn määrän palvelukokonaisuuksia tai tuotteita. Yhteistyömallin avulla jaetaan liiketoiminnan riskejä ja sitoudutaan uusiin tuotteistettaviin palveluihin, esimerkiksi jaetaan kaluston hankinta- ja ylläpitokustannuksia, tuetaan muita yrittäjiä uuden palvelun lanseerauksessa ja edistetään omalta osalta uusien tuotteiden käyttöä (muun muassa uudet elintarvikkeet ravitsemusalan yrityksille käyttöön).

Yhteistyö Rokua Geopark -organisaation kanssa

Yritykset toivoivat enemmän markkinointi- ja myyntitoimenpiteitä Rokua Geopark -organisaatiolta. Osa yrityksistä toivoi Rokua Geopark -organisaatiolta enemmän tukea asiakasvirtojen ohjaamiseen kuten asiakasryhmien opastamista sopivan palveluntarjoajan luokse ja tietyn asiakasmäärän takaamiseen esimerkiksi ostamalla yritykseltä sovitun määrän tuotteita tai palveluita vuodessa. Rokua Geoparkin järjestämät kuukausituli-tapaamiset koettiin erittäin hyödyllisiksi tiedonvaihdon ja verkostoitumisen kannalta.

"Infotilaisuus oli Muhoksella Supassa. Aluksi piti olla tuotteita, esitellä tuotteita joita halusi myydä Geopark -logon alla. Se oli varmaan joillekin kynnys, kun ei tiennyt mitä esitellä."

Haastattelu, Geopark-yrittäjä

Kuukausitulet ovat avoimet kaikille yrittäjyydestä kiinnostuneille. Tapaamisten tavoitteena on tutustuttaa alueen yrityksiä toisiinsa ja toistensa toimintaympäristöihin sekä edesauttaa yhteistyötä ja yhdessä tuotettujen palvelujen kehittymistä. (Krökki 2016.)

"Meillähän on nämä kuukausitulet, missä yrittäjät kokoontuvat joka toinen kuukausi. Istuttiin jossakin tulilla ja mietittiin näitä asioita. Tämä on niin hajallaan tämä alue, kolmen kunnan alueella. Eihän tässä muuten tietäisi toisistaan mitään."

Haastattelu, Geopark-yrittäjä

Yrittäjyys-toimintaryhmässä Rokua Geopark -logon omaavat yritykset suunnittelevat kohteiden kehittämistä ja yhteismarkkinointitoimenpiteitä. (Krökki 2016)

"En ole ollut itse aktiivinen viime aikoina osallistumaan kuukausitulille mutta ohjausryhmän pöytäkirjat luen aina läpi. Sillä tavalla olen mukana."

Haastattelu, Geopark-yrittäjä

Yritysten välinen yhteistyö ei olisi samalla tasolla ilman Rokua Geoparkia kokoajana.

Tulevaisuus

Yritysten haastatteluissa tulevaisuus-teeman alla kartoitettiin yritysten näkemystä tulevaisuuden palvelutarpeista Geoparkissa, luonto- ja kulttuurimatkailun kehittämisessä sekä kasvupotentiaalia asiakasryhmissä.

Yritysten toiveena oli saada paperinen kartta, jossa näkyy alueen palvelut ja ulkoilureitistöt. Geopark-alueelle kaivattiin myös julkista liikennettä lisäämään asiakasvirtaa, palveluita ja houkuttelemaan ulkopuolisia sijoittajia. Ohjelmapalveluja sekä hyvinvointiin ja liikuntaan liittyviä aktiviteetteja kaivattiin lisää. Erityisesti tarvitaan kielitaitoisia eräoppaita ja ohjaajia palvelemaan kansainvälisiä asiakkaita.

Markkinoinnin suhteen toivottiin tehokkuutta ja ammattimaisempaa koordinaointia. Yritykset kokivat tarpeelliseksi tuottaa erilaisia valmiiksi hinnoiteltuja ja räätälöityjä palvelupaketteja asiakkaille, joita myytäisiin (yhden) Rokua Geopark -organisaation toimesta. Tällä uskottiin tavoitettavan enemmän niin sanottuja pakettimatkailijoita, jotka ostavat mielellään koko palvelupaketin.

Yritykset kokivat, että eivät saa organisaatiolta riittävästi palveluita ja tukea liiketoiminnan kehittämiseen. Rokua Geopark organisaatio puolestaan toivoisi yrityksiltä aktiivisempaa roolia oman liiketoiminnan ja yhteistyön kehittämisessä. Useampi yrittäjä toi esille Oulun kaupungin ottamisen mukaan toimintaan, jolloin ison kaupungin resurssit olisi käytettävissä.

Geoparkin yrittäjyysporukalla on paljon tehtävissä mutta vielä ollaan puheen tasolla. Täytyy muuttaa juttua, jotta saadaan lisää innostusta. Ryhmä on iso, esittelyihin menee aikaa ja asiat samoja. Kuukausitulien rakennetta pitäisi muuttaa.

Haastattelu, Geopark-yrittäjä

Kehittämismahdollisuuksia nähtiin eniten luontomatkoissa. Alueen perinteitä ja historiaa kunnioittavaa yritystoimintaa toivottiin lisää. Kasvupotentiaalia nähtiin kansainvälisissä asiakasryhmissä, mahdollisina markkina-alueina mainittiin Eurooppa ja Aasia. Yksi yrityksistä näki mahdollisuuden myös suomalaisissa yritysryhmissä.

Haastatellut yritykset nimesivät seuraavia liiketoimintamahdollisuuksia:

- Kuljetuspalvelut matkailijoille, alueelle ja alueen sisällä
- Uudet kulttuuritapahtumat ja elämyspalvelut
- Ympärivuotiset ohjelmapalvelut
- Eräopaspalvelut

- Yrittäjien yhdessä tarjoamat elämispaketit
- Kahvilat ja ruokapalvelut
- Käsitöitä
- Lähiruokatuotanto ja elintarvikejalostus
- Tanssilavatoiminta
- Lomakylätoiminta
- Majoitus- ja matkailualan palvelut
- Liikunta- ja hyvinvointipalvelut

Yhteenveto

Haastatteluissa tuli ilmi, että yrityksillä ja Rokua Geopark -organisaatiolla on erilaiset näkemykset omista rooleistaan Rokua Geopark -yhteistyössä. Yritykset odottavat valmiita materiaaleja, katkeamatonta asiakasvirtaa ja taloudellista turvaa. Rokua Geopark -organisaatio odottaa yrityksiltä itseltään aktiivista ja omatoimista otetta liiketoiminnassa. Rokua Geopark näkee roolinsa enemmän tukitoimintona ja yhteen kokoavana taustatekijänä, joka tukee yritysten liiketoimintamahdollisuuksia, antaa Geopark -logon kautta lisäarvoa ja luo yhteistyöpotentiaalia alueelle. Rokua Geopark -organisaatio luo yrityksille kanavan verkostoitua.

Yrityksillä olisi tahtoa tehdä enemmän yhteistyötä muiden alueen yritysten kanssa. Yritysten välinen kilpailutilanne nähdään kuitenkin haasteena aktiivisemmalle yhteistyölle, vaikka haastateltujen yritysten toiminta on toisistaan poikkeavaa ja sisältää omia erityispiirteitä. Tärkeää on opetella käyttämään toisten palveluita ja luottamaan toisiin.

Tietämys muiden Geopark -statuksen omaavien yritysten toiminnasta ja palveluista nähtiin vahvana markkinoinnin kilpailuetuna. Palveluiden tarjoaminen myös muilla kuin suomen kielellä on ehdottomasti kilpailu- ja myyntivaltti yrityksille. Geoparkiin tulisi luoda valmiiksi räätälöityjä paketteja, jotta alueen luontoarvot ja yritysten liiketoiminnat saataisiin parhaalla mahdollisella tavalla kohtaamaan.

Tärkeäksi yhteistyömalliksi koettiin Geopark-organisaation, yritysten ja kolmannen paikallisen tahon, kuten uusyrityskeskuksen tai yrityskehityskeskusten rinki, jossa etenkin uudet yritykset saavat tukea ja neuvontaa liiketoiminnan alkutaipaleella.

Kansainvälisen yhteistyön kannalta olisi tärkeää, että suomalais(t)en geoparkkien yrittäjät tuntisivat paremmin muiden maiden geoparkkien toimintaa. Yritykset toivoivat benchmarking-matkoja muihin geopark-kohteisiin. Esillä oleminen kansallisesti ja kansainvälisesti lisäisi alueen tunnettuutta sekä tietoisuutta laaja-alaisesti. Geoparkin avulla on mahdollista ylläpitää alueen omaa paikkaansa matkailun kentällä ja kehittää tarjontaa.

Alueen kehittäminen tehostuu siten, että Geopark -konsepti kokoaa alueen toimijat yhteen. Geoparkilla on useita eri yhteistyökumppaneita. Geologia-sisällöt mahdollistavat myös alueen yrityksille uutta liiketoimintaa. Geopark-logo kertoo matkailijoille laadukkaista paikallistuotteista eri puolilla maailmaa.

Asiakasvirrat lisääntyvät muun muassa erilaisten tapahtumien ja markkinoinnin seurauksena. Kuuden vuoden aikana Rokua Geopark -alueen kävijämäärä on kasvanut yli 30 prosenttia. Tällä hetkellä alueella käy noin 200 000 kävijää vuodessa. Ennen Geopark -statusta alueella kävi turisteja lähinnä Suomesta,

Ruotsista ja Norjasta, Vuonna 2015 turisteja vieraili alueella 48 eri maasta. (Niemi 2016.)

Geopark-statuksen avulla tavoitetaan myös sellaisia asiakasryhmiä, jotka eivät välttämättä muuten alueelle päätyisi. Yhteinen markkinointi tiivistää yritysysteistyötä entisestään. Global Geoparks Network -verkosto tarjoaa mahdollisuuden kehittää yhteistyötä yli kansallisten rajojen. ●

Lähteet

Aitta, J. 2016. Toimitusjohtaja. Atteson fishingin yrittäjän haastattelu. 14.2.2016

Atteson. 2014. [viitattu 28.2.2016] Saatavissa: <http://www.atteson.fi/European-Geoparks-Network>. 2016. [viitattu 17.3.2016]
Saatavissa: http://www.europeangeoparks.org/?page_id=633

Global Geoparks Network. 2016. [viitattu 19.3.2016]
Saatavissa: <http://www.globalgeopark.org/aboutGGN/51.htm>

Humanpolis Oy. 2014. Rokua Geopark yrittäjyysuhanke.[viitattu 20.3.2016]
Saatavissa: http://hankerekisteri.fi/sisaltoraportitRokua_Geopark_yrittajyyshanke_LR.pdf

Merilä, A. 2016. Kartanon isäntä. Merilän kartanon yrittäjän haastattelu. 13.2.2016

Merilän Kartano. 2016. [viitattu 28.2.2016]
Saatavissa: <http://merilankartano.com/?lang=fi>

Mertaniemi, K. 2016. Yrittäjä. Matkailutila Wanhan Tyllin yrittäjän haastattelu. 14.2.2016

Metsola, P. 2016. Yrittäjä. Montta Active Campingin yrittäjän haastattelu. 25.2.2016

Montta Active Camping 2012. [Viitattu 22.2.2016]
Saatavissa: <http://www.montta-activecamping.fi/toiminta.html>

Niemi, S. 2016. Sahara jossa maa kumpuaa ja puu kasvaa. Maaseudun tulevaisuus 10.2.2016, 20.

Robinson, R. 2016. Yrittäjä. Kakaravaaran yrittäjän haastattelu. 13.2.2016. Rokua Geopark. 2016 [viitattu 10.3.2016]. Saatavissa: www.rokuageopark.fi

Rokua health & spa. [viitattu 6.3.2016] Saatavissa: <http://www.rokua.com/>

Savi-Jonttu. 2012. [viitattu 28.2.2016] Saatavissa: <http://www.savi-jonttu.fi/>

Suhonen, P. 2016. Toimitusjohtaja. Vaalan Juustolan haastattelu. 7.3.2016

Tervantie. 2016. [viitattu 19.3.2016]. Saatavissa: <http://www.tervantie.fi>.

Unesco. 2016. [viitattu 16.3.2016] Saatavissa: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/>

Eeva Aarrevaara, Paula Salomäki ja Paul Carroll

Tutustumisvierailu Rokua Global Geoparkin ympäristökasvatustoimintaan

Koulutus ja kasvatustyö geopuistoissa

Uuden geopark-alueen muodostamisessa yhtenä keskeisenä tekijänä on aluetta koskevat informaation tuottaminen sekä alueellisen koulutuksen kytkeminen alueen geologiseen, luonnon- ja kulttuuriperintöön. Geopark-toimintaa arvioidaan myös paikallisen osallistumisen näkökulmasta, minkä yhtenä mittarina on miten hyvin alueen kunnat ovat mukana yhteistyössä geoparkin toiminnassa. Aluetta koskevassa hakemuksessa on myös kuvattava, millaista eriaisteista koulutusta alueella tuotetaan ja miten tämä linkittyy uuden geoparkin toimintaan. UNESCO Global geopark –verkostoon kuuluvien alueiden on tärkeää soveltaa hallinnossaan kokonaisvaltaisen säilyttämisen ja suojelun, koulutuksen ja kestävän kehityksen periaatteilla. Geopark-toiminta tarjoaa myös luontevan pohjan lisätä kansainvälistä yhteistyötä muiden geopark-alueiden kanssa ja oppia vastavuoroisesti muiden kokemuksista ja hyvistä käytännöistä. (Global Geoparks Network 2017).

Luonnon ja kulttuurin perintö eläväksi

Geopark-alueen muodostamisessa on tavoitteena lisätä ja vahvistaa paikallisten asukkaiden tietoisuutta, tuntemusta ja ylpeyttä kotiseudustaan. Geopark-toiminnassa on todettu onnistuneeksi lähestymistavaksi asukkaiden osallisuuteen ja osallistumiseen pohjautuva toiminta, joka on innostanut kansalaisia mukaan toimintaan ja vahvistanut heidän identiteettiään. (Global Geoparks Network 2017).

Kaikilla asteilla tapahtuva koulutus on ydintekijä UNESCO Global geopark –toimintaperiaatteissa. Koulutusta tarkastellaan laaja-alaisesti lähtien yliopistotutkimuksesta ja ulottuen vapaaseen sivistystyöhön sekä perusopetuksen kaikkiin asteisiin. Geopark-verkostossa yhdistetään toisiinsa alueen geologinen perintö sekä luonnon ja kulttuurin perintö, jotka yhdessä havainnollistavat, että geologinen diversiteetti on perusta luonnon monimuotoisuudella ja ihmisen vuorovaikutukselle maiseman kanssa. (Global Geoparks Network. 2017).

Suomessa ympäristökasvatuksella on jo vankka perinne erityisesti luonnonympäristöön liittyvän soveltamisen myötä. Myös rakennetun ympäristön, rakennusperinnön ja arkkitehtuurin osuus on vahvistunut, vaikka se onkin ollut vähäisempää. Koulut ja päiväkodit ovat jo pitkään olleet toteuttamassa tämän tyyppisiä projekteja, joten opetusalaalla ympäristökasvatusta on tuttua. Uutta geopark-alueeseen liittyen on sinänsä geologisen, luonnon ja kulttuuriperinnön vahvempi yhteys keskenään, joka on sinänsä tervetullut yhdistelmä monipuolisuudessaan.

Salpausselkä geopark-hankkeeseen on tavoitteena kytkeä oma ympäristökasvatusosio tulevaisuudessa. Geopark-toimintaanhan liittyy yhtenä keskeisenä

tekijänä opetuksen integrointi alueeseen ja sen ominaispiirteisiin sekä niiden ymmärtämiseen monialaisesti. Tämän näkökulman syventämiseksi suunniteltiin syksyllä 2016 vierailu Rokua geoparkin alueelle, jossa geoparkin ympäristökasvatustoiminta on jo vakiintunutta. Rokua geopark perustettiin vuonna 2010, ja se on jo kerran läpäissyt uusintakatselmuksen.

Rokua geopark on laatinut oman ohjeen oppilaitoksille Rokua Geopark -logon ja Geopark-statusen käyttämisestä. Sen alussa todetaan seuraavasti:

Arvokkaan geoperinnön lisäksi verkoston jäsenyys edellyttää, että ainutlaatuisen geologian ja sen ympärille kehittyneen elollisen luonnon ja kulttuurin turvaamiseksi on laadittu alueellinen kestävä kehityksen suunnitelma. Geopark-verkoston tavoitteena on vaalia kohteiden sisältämää arvokasta geologista perintöä ja tuoda esille alueen luonto- ja kulttuuriarvoja sekä niiden välisiä yhteyksiä. Näitä teemoja hyödynnetään opetuksen, tieteen ja kestävä matkailun kehittämiseen. Tavoitteena on, että geoparkien myötä etenkin alueen asukkaat tulevat tietoisemmiksi kotiseutunsa arvokkuudesta ja halu sen varjelemiseen kasvaa. (Rokua Geopark. 2014., s. 2.)

Rokualla geoparkin keskeinen teema on jääkausi ja sen muodostama ainutlaatuinen geologinen perintö. Oulujokilaakson, Rokuan ja Oulujärven alueet käsittävä geopark muodostaa alueen kouluille luonnon laboratorion, jonka avulla laaja-alainen ympäristötuntemus on mahdollista saavuttaa. Aluetuntemus lisää ylpeyttä siitä sekä vahvistaa paikallista identiteettiä, mitkä puolestaan ovat edellytyksenä kansainvälisellä kanssakäymiselle. Oppilaitoksilla on mahdollisuus hakea geopark-statusta ja sen saadessaan käyttää geoparkin logoa esimerkiksi omilla kotisivuillaan. Koulun toiminnan tulee tapahtua pääsääntöisesti geoparkin alueella. Lisäksi oppilaitoksen toiminnan on oltava sopusoinnussa geoparkin keskeisten periaatteiden kanssa. Näitä ovat (1) jääkauden perintö - luonnon ja kulttuurin monimuotoisuus, (2) puhtaus - ekologisuus, (3) palvelua sydämellä ja taidolla - laatu syntyy aitoudesta ja avoimuudesta sekä (4) paikallisen osaamisen ja yrittäjyyden edistäminen - työtä ja toimeentuloa. Opetustarjonnassa tulee lisäksi vaalia alueen ainutlaatuisia luonnon ja kulttuurin arvoja sekä vahvistaa alueen asukkaiden kotiseututuntemusta ja ylpeyttä omasta asuin ympäristöstään. (Rokua Geopark. 2014. sivut 2-4.)

Vierailulla Vaalassa

Eeva Aarrevaara, Paul Carroll ja Paula Salomäki vierailivat 15.11.2016 Vaalassa tutustumassa Rokua Global Geoparkin ympäristökasvatustoimintaan. Vierailun isäntänä toimi geoparkin ympäristökasvatustoimintaa koordinoiva projektipäällikkö Mikko Kiuttu. Mukana oli myös koulutusdekaani Sari Harmoinen Oulun yliopiston kasvatustieteellisestä tiedekunnasta. Yliopisto oli organisoitunut yhdessä Vaalan yhtenäiskoulun kuudensien luokkien opettajaryhmän (8 opettajaa) kanssa intensiivipäivän, jossa 52 oppilasta jaettiin kuuteen eri ryhmään. Jokainen oppilas nosti laatikosta itselleen numerolapun (1-6), jonka mukaan hänen tuli sijoittua omaan ryhmäänsä. Ryhmät kiersivät kuudessa eri työpajassa neljän tunnin aikana. Työpajoissa oli erilaisia aiheita sekä työskentelytapoja. Seurasimme eri työpajojen toimintaa yhdessä Mikko Kiutun kanssa. Työpajojen kokoavana teemana ja lähtökohtana ilmiöpohjaisuuteen oli iso siirtolohkare, joka sijaitsee noin 10 kilometrin päässä koululta. Opettajat ja koululaiset olivat aiemmin syksyllä käyneet tutustumassa paikkaan ja valokuvan ne siirtolohkareta.

Päivä rytmitty työpajoissa

Työpäivän aluksi koko ryhmä kokoontui koulun liikuntasaliin, jossa Sari Harmoinen alusti päivän työskentelystä ja korosti, että työpajoissa aloitetaan heti reippaasti työskentely. Aikataulu oli suunniteltu niin, että kussakin työkohteessa oltaisiin 25 minuuttia ja sitten vaihdettaisiin kohdetta.

Ensin vierailimme työpajassa, jossa oli heijastettu seinälle kuva siirtolohkareesta ja oppilaat saivat muovailumassaa, josta jokainen muovaili oman siirtolohkareen. Työpajassa läiskittiin iloisesti ja äänekkäästi muovailumassaa, mutta päivän päätteeksi oli tuloksena suuri määrä erilaisia muovailtuja siirtolohkareita.

Seuraava tutustumiskohtemme oli karttatyöpaja, jossa oppilaat hakivat iPadin avulla googlsta isoja siirtolohkareita eri puolilta Suomea ja merkitsivät ne omaan karttapohjaansa nuppineulojen avulla. Nuppineuloihin kiinnitettiin teipillä kohteen nimi. Apuna käytettiin karttakirjaa, josta haettiin kohteiden tarkempaa sijaintia. Tässä samalla lisättiin oppilaiden maantieteellistä tuntemusta Suomesta.

Sitten siirryimme työpajaan, jossa tietokilpailun avulla testattiin oppilasryhmän tietoja Rokuan geoparkista ja Oulujärvestä. Työvälineenä olivat jälleen iPadit ja Kahoot- ohjelma, jonka avulla oppilaat vastasivat kysymyksiin. Paikallistuntemus näytti olevan sangen hyvällä tasolla. Me opimme, että siirtolohkareen korkeus oli 6 metriä, Oulujärven keskisyvyys 7 metriä ja Oulujärvessä on yli 600 vähintään aarin kokoista saarta. Oulujärvi on myös tunnettu siitä, että 1800-luvulla siellä ryösti tervanmyynnistä palaavia veneitä Suomen ainoa sisävesien merirosvojoukko, Kiveksen rosvo. Rosvojen toimintaperiaate muistutti Robin Hoodia sikäli, että he jakoivat ryöstörahat järvimalmiruukilta työttömiksi jääneille kyläläisille. Lisäksi tulimme tietämään, että Oulujärvessä sijaitseva Manamansalon saari on tunnettu pitkistä hiekkarannoistaan eikä suinkaan vilkkaasta yöelämästään. Tietokilpailu näytti hauskalla tavalla, miten kysymyksenasettelussa oli mukana mukava annos huumoria. Myös paikalliset tarinat tulivat esiin samalla kun käsiteltiin alueen geologiaan ja luontoon liittyviä asioita.

Sitten siirryimme runotyöpajaan. Siellä opettaja oli lukenut Aleksis Kiven Seitsemästä veljeksestä kohdan, jossa veljekset pakenevat isolle kivelle härkälaumaa pakoon. Tehtävänä oli laatia aiheesta lyhyt runomainen kertomus. Työpajassa oli kaksi opettajaa, joista toinen luki ja toinen poimi taululle valmiiksi kirjoitettuja ydinsanoja kertomuksesta. Oppilaat saivat myös lisätä uusia sanoja taululle. Näistä muodostettiin yhdessä sanajono, jonka pohjalta kerrottiin kertomus. Tässä työpajassa korostui, että hyvä valmistautuminen auttoi suorittamaan tehtävän annetussa ajassa. Lisäksi oppilaat saivat kuvata videolle kertomuksen ääneen lukemisen pariin kertaan.

Runotyöpajan jälkeen vierailimme ohjelmointityöpajassa. Tosin emme heti tajunneet, että kysymys on ohjelmoinnista. Oppilaat – ja mekin – saivat iPadit, joilla avattiin Scratch –niminen ohjelma, jossa saattoi valita haluamansa taustan ja eläimiä sekä valita erilaisista työkaluista, miten eläimet ja muut hahmot liikkuvat taustallaan. Taustan saattoi myös itse suunnitella tai ladata valmiista kuvasta. Työpaja oli hauska ja edusti taas erilaista tekemistä verrattuna aikaisempiin kohteisiin. Oppilaat osasivat myös taitavasti neuvoa vierailijoita tehtävän suorittamisessa.

Viimeisenä oli vuorossa historiatyöpaja, jossa katsottiin koulu-TV:n vuonna 2004 tuottama opetusvideo, jossa käsiteltiin mm. jääkauden vaikutusta koko Suomen kallioperään ja maaperään. Esimerkkeinä käytiin läpi, miten

jääkauden jäljet näkyvät maisemassa esimerkiksi siirtolohkareina tai kalliopintojen uurteina. Video kokosi hyvin yhteen eri työpajoissa tehtyjä oppimistehtäviä ja esitteli koko Suomen piirteitä, esimerkiksi Saimaan järvioltaan syntyä ja saimaannorpan elämäntapaa. Lisäksi tuotiin esiin ilahduttavasti Salpausselkien ja Sisä-Suomen reunamuodostuman syntyhistoriaa. Videon jälkeen käytiin läpi vielä kysymyksiä, joihin oppilaat vastasivat onnistuneesti. Videon katselu toimi rauhoittavana elementtinä ja vastapainona tekemiseen keskittyneille työpajoille.

Työpajoissa huomioimme, että kännyköiden käytöstä ei ollut minkäänlaista ongelmaan. Jossain yksittäistapauksessa huomautettiin heti oppilaalle.

Työpajojen jälkeen kaikki oppilaat ja opettajat kokoontuivat vielä liikuntasaliin päättämään työpajapäivää ja kertomaan kokemuksiaan. Sari toimi vetäjänä ja kyseli oppilailta, mitä nämä olivat oppineet päivän aikana. Oppilaita pyydettiin ensin miettimään minuutti itsekseen, mitä oli oppinut päivän aikana. Aluksi tilanne oli hieman rauhaton, mutta tyyntyi siten, että saatiin vastauksia kysymyksiin. Ajatuksena oli ensin, että oppilaat kirjoittavat paperille ylös, mitä ovat oppineet päivän aikana. Oppilailla ei kuitenkaan ollut kyniä, joten heitä pyydettiin vastaamaan suullisesti. Pohdimme, että olisi ollut hyvä pystyä toteuttamaan kirjallinen palaute, siitä olisi myös saatu järjestelmällisempää aineistoa havaintojen tekemistä varten. Lisäksi liikuntasali tilana oli liian suuri, kun oppilasryhmät sijoitettiin salin reunoille. Oppilaiden huomion saaminen oli haasteellisempaa kuin pienemmässä tilassa.

Oppilailta kysyttiin, mitä eri aineita oli ollut heidän mielestään mukana päivän työpajoissa, ja sisällöstä tunnistettiin helposti kuvaamataito, maantiede, äidinkieli, ohjelmointi ja historia. Erityisesti oli kiinnostavaa, että oppilaat osasivat vastata kysymykseen ”Mitä työelämätaitoja opit tänään” kertomalla, että suunnittelua, ajanhallintaa, yhteistyötaitoja ja luovaa toimintatapaa opittiin. Sari kiitti lopuksi päivän järjestämiseen osallistuneita opettajia ja oppilaita.

Ilmiöpohjainen oppiminen tavoitteena

Esiin tuli eri yhteyksissä, että tämänkaltaisen päivän suunnittelu on vaativaa, koska opettajien pitää löytää ensin yhteistä suunnitteluaikaa ja järjestelyt poikkeavat tavanmukaisesta toiminnasta. Lukion ja kansalaisopiston rehtori Liisa Leinonen on kannustanut etsimään uudenlaisia toimintatapoja ja tuulettamaan ajatuksia. Uusi opetussuunnitelma antaa myös entistä enemmän mahdollisuuksia lisätä opetukseen mukaan paikallisia piirteitä, tässä tapauksessa korostaa liittymistä geoparkin toimintaan. Uusi opetussuunnitelma voidaan laatia kunnassa siten, että on kuntakohtainen opetussuunnitelma, johon liitetään paikalliseen ympäristöön liittyviä piirteitä. Sen jälkeen voidaan vielä tehdä koulukohtainen suunnitelma huomioiden tarkemmin koulun ja sen ympäristön ominaisuudet. Valtakunnalliset oppimistavoitteet on määritelty yhtenäisesti, mutta kunta- ja koulukohtaisuus antavat mahdollisuuden paikalliseen vaikuttamiseen. Vaalan kunnassa opettajille oli aiemmin syksyllä Sari Harmoisen vetämä yhteinen koulutusiltapäivä ilmiöpohjaisuuteen liittyen. Siinä pohdittiin yhdessä laaja-alaisia ja ilmiöpohjaisia oppimiskokonaisuuksia sekä opettajan että oppijan kannalta. Toimintapäivän vastuuopettajat Elina Nevanperä sekä Ritva Tervola ja Sari Harmoinen suunnittelivat tämän jälkeen yhdessä toimintapäivän ja pajojen rakenteet sekä keskeiset sisällöt. Käytännön toteutuksen sisällöt tehtiin yhdessä Vaalan opettajien kanssa.

Kansainvälistä projektitoimintaa

Rokua Geoparkilla yhdessä Vaalan lukion kanssa on menossa kolmivuotinen Erasmus+ -hanke liittyen kansainväliseen yhteistyöhön ja oppilasvaihtoon pohjoisitalialaisen koulun kanssa. Yhteydet ovat syntyneet Geopark-verkoston konferensseissa ja niiden pohjalta päästiin toteuttamaan koulujen välisiä vaihtoja, joissa oppilasryhmä tutustuu paikallisen geoparkin toimintaan ja sikäläisen alueen ominaispiirteisiin. Oppilaat majoitetaan paikallisiin perheisiin. Tästä on saatu hyvin myönteisiä kokemuksia. Italialaista kouluryhmää odotetaan ensi keväänä vastavierailulle Vaalaan.

Rokuan ympäristökasvatustoimintaa kehitettiin vuosina 2010–2012 toteutetun Rokua Geoparkin uuden kotimaisen ja kansainvälisen toimintamallin EAKR-kehittämishankkeella ja vuosina 2013–2015 toteutetun Rokua Geoparkin EAKR-rahoitteisella ympäristökasvatushankkeella (n. 140 000 €). Jo näitä ennen kouluyhteistyötä oli laitettu jalalle Rokua Geoparkin esiselvityshankkeen aikana vuosina 2005–2009. Ympäristökasvatushankkeen tavoitteena oli alueellisen ympäristökasvatustavan kokoaminen yhdessä paikallisten koulujen ja muiden ympäristökasvatukseen osallistuvien tahojen kuten Metsähallituksen ja GTK:n kanssa. Koulupäivän jälkeen vierailimme pikaisesti Rokua Global Geoparkin opastuskeskuksessa ja näimme siellä mm. Geopark-pelin, joka oli kehitetty hankkeessa. Peliä on tarkoitus myös edelleen kehittää digitaaliseen formaattiin. Ympäristökasvatushankkeessa perustettiin oma ohjausryhmä, johon koottiin alueen eri toimijoiden edustajista kuten Rokua Geoparkin perustajakuntien koulutoimenjohtajista.

Rokua Geoparkin ympäristökasvatushankkeessa määriteltiin geopark-kouluille asetettavat vaatimukset. Tällä hetkellä Geopark-kouluiksi ovat hakeutuneet Muhoksen, Utajärven ja Vaalan lukiot, Utajärven peruskoulu sekä Oulujokiopisto ja Oulujärven kansalaisopisto. Vaalan yhtenäiskoulussa kerrottiin, että he ovat aikeissa hakea koululle geopark-statusta keväällä 2017. Yhteistyö eri kunnissa on käynnistynyt eri tavoilla riippuen koulujen rehtoreiden ja opetushenkilöstön kiinnostuksesta. Kaikissa kunnissa on tehty jonkinasteista yhteistyötä, mutta Vaala on edustava esimerkki hyvin toimivasta yhteistyöstä, jossa koulu on ottanut geoparkin kiitettävällä tavalla mukaan arjen toimintaansa.

Vaalassa toimiva Oulujärven kansalaisopisto on järjestänyt geopark-kotiseutukurssseja, joihin on osallistunut runsaasti kuntalaisia. Näitä on vetänyt Vaalan koulun maantieteen opettaja, joka on erityisen kiinnostunut aiheesta. Kurssit ovat olleet puoliksi tietopohjaista opetusta ja puoliksi maastokäyntejä kohteissa. Kurssit ovat lisänneet paikallisten asukkaiden tietoa geopark-alueeseen liittyvistä arvokkaista ja ainutlaatuisista ominaisuuksista, ja niillä on nähty olevan merkittävä vaikutus positiivisen asenteen muodostumiseen geoparkia kohtaan.

Yhteenveto

Vierailupäivä Vaalassa oli erittäin hyödyllinen ympäristökasvatuksen ulottuvuuksien ymmärtämiseksi. Rokua geopark on onnistunut hyvin vakiinnuttamaan ympäristökasvatuksen yhteistyössä alueen koulujen ja vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa. Totesimme, että geopark antaa laaja-alaista taustatietoa ympäristön ominaisuuksien ja toiminnan ymmärtämiseksi. Aihetta voidaan käsitellä luontevasti eri oppiaineissa. Keskeistä on pyrkiä luomaan toimivaa yhteistyötä mahdollisimman monien ympäristökasvatuksen toimijoiden kesken siten, että yhteistyö on avointa ja vuorovaikutuksellista.

Paikallisten koulujen ja ylemmän asteen koulutuksen lisäksi esimerkiksi kansalaisopistot muodostavat hyvän vaikutuskanavan aikuisväestön keskuuteen. Kansainvälinen yhteistyö soveltuu myös hyvin ympäristökasvatushankkeisiin, koska kansainvälinen geopark-verkosto on niin laaja. Geopark-statuksen saavuttaneiden alueiden ohella potentiaalisia kumppaneita ovat myös ne alueet, jotka ovat esiselvitysvaiheessa ja vasta laatimassa hakemusta omaa aluettaan koskien. ●

KUVA 1. Oppilaat muovailivat siirtolohkareita massasta (Salomäki 2016).

KUVA 2. Googlen avulla etsittiin isojen siirtolohkareiden paikkoja Suomesta ja ne merkittiin karttapohjalle (Salomäki 2016).

KUVA 3. Kahoot-kyselyssä oppilaat vastasivat Rokua geoparkiin liittyviin kysymyksiin (Salomäki 2016).

KUVA 4. Runotyöpajassa laadittiin lyhyt kertomus runomuotoon (Salomäki 2016).

KUVA 5. Ohjelmointityöpajassa oppilaat tekivät visuaalisia kertomuksia Scratch-ohjelman avulla (Salomäki 2016).

Lähteet

Global Geoparks Network. 2017. [Viitattu 13.1.2017].
Saatavissa: <http://www.globalgeopark.org/>.

Rokua Geopark. 2014. Ohje oppilaitoksille Rokua Geopark -logon ja Geopark-statusen käyttämisestä.

Global Geoparks Network. 2017. Statutes of the international geoscience and geoparks programme. 2017. [Viitattu 13.1.2017].
Saatavissa: <http://www.globalgeopark.org/>.

Pirjo Räsänen

Suomalaisia Geopark- kohteita

Sen jälkeen kun Rokua sain halutun statuksen vuonna 2010, on Suomessa kasvanut kiinnostus Geoparkkeja kohtaan. Eri puolilla Suomea on käynnistetty hankkeita ja tehty lukuisia selvityksiä. Tässä kappaleessa esitellään kolme suomalaista Geopark -hanketta ja kohdetta, joilla ei ole Unescon statusta. Ensimmäisenä avataan Koillis-Lapissa valmistellun Golden Geopark of Lapland -kohteen matkaa. Golden Geopark of Lapland valmisteleman hakemuksen taival päättyi ensimmäiseen hakukertaan, jossa hakemus hylättiin. Kehittämispolusta on meillä kuitenkin opittavaa ja siksi se esitellään tässä artikkelissa. Muina kohteina ovat nyt valmisteilla olevat Lauhanvuori Region ja Saimaa Geopark. Kohteet ovat erilaisia ja tavoitteena on avata sekä kehittämistoimintaa, sen etenemistä että geopuistojen teemoja.

Pirjo Räsänen

Golden Geopark of Lapland

Golden Geopark of Laplandin perustamiseen tähtäviä hankkeita on ollut kolme. 2011-2012 toteutettiin esivalmisteluhanke GeoKulMa (Geologiaa, Kultaa / Kulttuuria ja Matkailua), jota hallinnoi Kultamuseosäätiö. Sen tavoitteena oli selvittää kansainvälisen Geopark -verkostoon liittymisen edellytykset sekä arvioida alueen mahdollisuuksia saavuttaa jäsenyys. Tähän aikaan Geoparkit eivät vielä kuuluneet Unescon ns. site designations -ohjelmiin. Hanketta rahoitti Lapin liitto ja mukana oli myös yksityisen rahoitusta. Hanke pääsi lyhyessä ajassa pitkälle ja sen aikana toteutettiin jopa European Geopark -verkoston toteuttama esiarviointi. Golden Geopark of Lapland -nimi löytyi jo varhaisessa vaiheessa ja kuvaa edelleenkin mainiosti kyseisen geoparkin tarinaa. Alueella on yli 60 geologista kohdetta. Golden Geopark of Lapland. 2017.

Seuraavana vuonna (2013) Inarin kunnan omistama Elinkeinot & kehitys Nordica toteutti Lapin liiton, Inarin ja Sodankylän kuntien sekä Metsähallituksen rahoittamana Geopark -hankkeen. Hankkeessa olivat mukana Geologian tutkimuskeskus, Inari-Saariselkä Matkailu Oy ja Lapin kullankaivajain liitosta, sekä asiantuntijajäsenenä Tankavaaran Kultamuseo ja Saamelaismuseum Siida. Lyhyen hankkeen (6 kk) tavoitteena oli valmistella jäsenhakemus Euroopan Geopark-verkostolle sekä verkostoitua muiden geoparkien kanssa. Hankkeen puitteissa alueelta osallistuttiin Euroopan Geopark -konferenssiin ja pidettiin siellä esitys Golden Geoparkista. Hankkeen aikana valmisteltiin hakemus mutta se päätettiin olla jättämättä. (Golden Geopark of Lapland 2017).

Heti seuraavana vuonna käynnistyi kolmas ja tätä lukiessa viimeinen Golden Geopark of Lapland -hanke, joka oli noin 1,5 vuoden mittainen päättyen huhtikuussa 2015. Kolmannen hankkeen rahoittajana toimivat ELY-keskus, josta saatiin yritysten toimintaympäristörahoitusta, Inarin kunta ja Metsähallitus. Hankkeen ohjausryhmässä olivat lisäksi Geologian tutkimuskeskus, Lapin kullankaivajain liitto, Inari-Saariselkä Matkailu Oy, Inarin yrittäjät ry, sekä asiantuntijajäsenenä Tankavaaran Kultamuseo, Saamelaismuseum Siida ja Sodankylän kunta. Hankkeessa kerättiin myös geokohteiden tieto- ja kuvapankki, verkostoiduttiin sekä Suomen että Euroopan verkoston kanssa, luotiin Golden Geoparkille näkyvyyttä sekä pohjustettiin paikallista yritys yhteistyötä. (Golden Geopark of Lapland 2017).

Golden Geopark of Lapland jätti hakemuksen Euroopan Geopark-verkostolle marraskuussa 2014. Syyskuussa 2015 pidettiin Euroopan Geopark-verkoston konferenssi Suomen ainoassa, Rokua Geoparkissa, Oulun lähellä. Verkoston uudet jäsenet ilmoitetaan vuosittain järjestettävässä konferenssissa, joten virallisen Geopark-status odotuksessa ja Geopark - kandidaattina Golden Geopark of Lapland oli edustettuna kuuden hengen delegaation ja kahden esityksen voimin. European Geopark -verkosto kiinnitti palautteensa huomioita siihen, että alueen pitää sitoutua geoparkin kehittämiseen pitkällä tähtäimellä. Hakemus olisi saattanut mennä läpi seuraavalla kerralla, sillä jäsenyyden saaminen vain 2,5 vuoden aktiivisen työn jälkeen ja ensimmäistä kertaa haettaessa on hyvin harvinaista. Alueen kuntien välinen Geopark -yhteistyö kuitenkin hajosi ja Inarin kunnanhallitus teki päätöksen olla jatkamatta Golden Geopark of Laplandin kehittämistä, ja olla pyrkimättä Geopark-verkoston jäseneksi. Suurin syy Inarin vetäytymiseen rahoituksesta on

se, että alueen eri toimijoilla ei ollut yhteistä näkemystä Geopark-statusen ja UNESCO:n hyödyistä alueelle. Asian eteenpäin vieminen olisi vaatinut yhteistä pitkän tähtäimen sitoutumista, ja kärsivällisyyttä seurata Geopark-verkoston kriittisiä vaiheita sen UNESCO-pyrkimyksissä. Sodankylän kunnalla ja Metsähallituksella olisi ollut vielä halua tutkia Geoparkin mahdollisuuksia, mutta suurimman rahoittajan vetäytyessä vaihtoehtoja ei jäänyt. Niinpä Golden Geopark of Laplandissa ei ole tehty aktiivista kehitystyötä hankkeen päättymisen jälkeen. Golden Geopark of Lapland on toiminut Inarin kunnan Elinkeinot & kehitys Nordican alaisena perustoimintana. Alueelle jäi kuitenkin yli 60 korkeatasoista geologista, kultahistoria-, sekä luonto- että kulttuurinähtävyyttä, joista on olemassa selkeät, matkailullisesti hyödynnettävissä olevat kuvaukset, yksityiskohtaiset kartat ja hyvät valokuvat. (Golden Geopark of Lapland 2017).

KUVA 1. Koilliskairan luontokeskus, kuva Jouni Männistö.

KUVA 2. Kallio, kuva Jouni Männistö.

KUVA 3. Golden Lapland Geopark, kuva Jouni Männistö.

KUVA 4. Pyhñnattasen tormuodostumat, kuva Jouni Männistö.

KUVA 5. Ukonsaari, kuva Jouni Männistö.

Kuva 1-5: Jouni Männistö, kuvat ovat Elinkeinot & kehitys Nordican omaisuutta.
<https://nordicainari.kuvat.fi/kuvat/Golden+Geopark+of+Lapland/>

Terttu Hermansson

Lauhanvuori Region Geopark-alueeksi

Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan ja Pirkamaan rajan ympärillä sijaitseva Lauhanvuori Region -luontomatkailualue on yksi Suomen Geopark-projekteista. Pääteemaa Lauhanvuoren alueen haettavassa Geoparkissa edustavat upeat suoalueet, ja muutakin löytyy. Kauhanevan ja Haapakeitaan erämaisten ja edustavien suoalueiden lisäksi kiinnostavia kohteita ovat myös kansainvälistä huomiota herättänyt Karijoen Susiluola, joka on Pohjois-Euroopan vanhin tunnettu ihmisen asuinpaikka, Lauhanvuoren hiekkakivi ja pirunpellot, yllättävä Katikankanjoni, Alkkianvuori rинnesoineen ja muinaisine rantakivikoineen sekä Hämeenkaan harjualue suppineen ja alati pulppuvine lähteineen. Geologiset kohteet sijaitsevat Karijoen kunnan omistuksessa olevaa Susiluolaa lukuun ottamatta Metsähallituksen mailla.

Geopark-statuksen hakemiseen tähdätään useiden hankkeiden turvin. Metsähallitus vastaa matkailuinfran investointihankkeista: rakentaa uusia reittejä ja taukopaikkarakenteita sekä kehittää alueen opastusta niin sisään tuloväylillä kuin maastossakin. Investointihankkeita rahoittavat Metsähallituksen lisäksi Leader-ryhmät Pohjois-Satakunnassa ja Suupohjassa. Myös alueen yhdeksän kuntaa osallistuvat sekä investointihankkeiden että kokonaisvaltaisen kehittämishankkeen rahoitukseen.

Kehittämishankkeessa tuotetaan tietosisältöjä ja valmistellaan aluetta monin tavoin Geopark-statuksen hakuprosessiin. Kehittämishankkeen hallinnoijana toimii Pohjois-Satakunnan Kehittämiskeskus Oy, joka edustaa myös Suupohjan elinkeinotoimen kuntayhtymää. Pääosa rahoituksesta tulee Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan Ely-keskusten kautta maaseuturahastosta. Metsähallitus ja Luonnonvarakeskus toimivat hankkeessa osatoteuttajina.

Alueella on organisoiduttu erilaisten tehtäväkokonaisuuksien mukaan, ja kukin ryhmä linjaa ja suunnittelee teemaan liittyvää kehittämistä: ympäristökasvatukselle, matkailulle ja yritystoiminnalle, viestinnälle ja markkinoinnille sekä hallintomallin rakentamiselle on omat tiiminsä. Hankkeessa työskentelevät projektipäällikkö ja geologi, ja alueen eri organisaatiot ovat aktiivisesti mukana toimenpiteissä sekä tuottamassa palveluja oman asiantuntijuutensa ja roolinsa mukaan.

Alueen geologiseen sekä luonto- ja kulttuuriperintöön liittyviä inventointeja on käynnistetty, ja kenttätöitä toteutetaan pääosin kesäkaudella 2017. Tulokset vaikuttavat jo nyt lupaavilta: aineistoa kertyy runsaasti popularisoitavaksi. Jakelussa pyritään mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään uutta teknologiaa. Inventointien tulokset ohjaavat myös geomatkatilupalvelujen toteuttamista jatkossa ja määrittävät tulevan Geopark-alueen rajat.

Alueen yritykset ja yhdistykset ovat innokkaasti tulleet mukaan kehittämistoimintaan, ja uusia Geopark-teemaan liittyviä tuotteita, tuotekokonaisuuksia ja palveluja on jo suunniteltu. Alueella on syntynyt myös muita kehittämishankkeita, jotka edistävät Geopark-valmistelua. Erinomaisen hankekoordinaation ansiosta yhteistyö hankkeiden välillä on aktiivista ja synergiaa hyödyntävää. Usein hankkeista vastaavat ammattikorkeakoulut, kunnat ja yhdistykset. Maakuntaliitot ja muut rahoittajat toimivat aktiivisina sparraajina.

Lauhanvuori Region Geopark-hakemus on tavoitteena jättää syksyllä 2018. Geopark-kriteerien täyttämiseksi riittää tehtävää ennen hakemuksen jättämistä. Verkostoituminen sekä Geopark-verkoston että muiden Geopark-hankkeiden kanssa on tärkeää, lisäksi pysyvän paikallisen toimintamallin rakentamiseen panostetaan erityisesti. Paikallinen ja alueellinen yhteistyö on osoittautunut erityisen hedelmälliseksi, ja uskomme, että Geopark sen ansiosta tuottaa alueelle todellista paikallistaloudellista lisäarvoa. ●

Pirjo Räsänen

Saimaa Geopark

Ensimmäinen geomatkailuun keskittyvä hanke, Saimaa geomatkailukohteeksi, käynnistyi 2014 ja sitä oli valmisteltu vuodesta 2011 alkaen. Hankkeen rahoittivat yhdessä Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan liitot sekä kunnat. Hankkeessa olivat mukana ranta-alueen kaupungit ja kunnat ja osatoteuttajana oli Geologian tutkimuskeskus (GTK). Etelä-Karjalan virkistysalue-säätiö ja Saimaan virkistysalueyhdistys ry olivat hankkeessa kumppaneina. GTK inventoi hankkeen aikana alueen geomatkailukohteet ja löysi yhteensä 111 hyvää geokäyntikohdetta, jotka kunnat asettivat tärkeysjärjestykseen. GTK ja muut asiantuntijat arvioivat kohdekoonnin alueen Geopark-kohteiksi. (Saimaa Geopark 2016).

Geopark tehdään geologia edellä

Hankkeen aikana (Saimaa Geopark. 2016) kartoitettiin geologian, luonnon ja kulttuurin pääteemat. Saimaalla geologian pääteemat ovat ikivanha kallio-perä, rapakivigraniitti ja spektroliitti. Salpausselkien kehitys, jääkauden jälkeisten muodostumien sekä muiden merkittävien geologisten muodostumien ja ilmiöiden vaikutus näkyy vieläkin maaperässä ja sen pohjalle rakentuu Saimaan Geoparkin ydintarina: järvimaisema ja sen kehitys. Tuhansia vuosia sitten Päijänne ja Saimaa olivat yhtä suurta vesistöaluetta. Tämän järvalueen muinaisia vaiheita leimaavat jään sulaminen, maan kohoaminen ja kallistuminen. Maankohoamisen seurauksena Saimaa ja Päijänne erkaantuivat toisistaan ja kummastakin muodostui erillinen järvi. Sulavat vedet mursivat lasku-uomia ja vedet lainehtivat yli vanhojen rantojen Saimaan kaakkoispäässä. Noin 3900 eKr sulamisvedet puhkaisivat Vuoksen ja sen synty lopetti tulvat järvalueella. Veden pinta laskee äkillisesti jopa 2,5 metriä. Vesimassojen purkaus aiheutti tulvan Laatokalla, jonne nyt siis kaikki Saimaan vedet laskivat. Saimaan alueen järvet alkoivat tämän jälkeen itsenäistyä erillisiksi altaiksi. Imatrankoski syntyi noin 6 000 vuotta sitten Saimaan vesimassojen murtautuessa Salpausselän läpi (Wikipedia. 2016). Salpausselkä muodosti kauan tehokkaan esteen veden virtaamiselle Laatokkaan, mutta maan kohoaminen lännempänä sai veden purkautumaan kaakkoon. (Joensuun kaupunki 2016.)

Maankohoamisen seurauksena (Joensuun kaupunki. 2016) Saimaasta on syntynyt omanlaisensa biologinen ja ekologinen elinympäristö, jota leimaa järvisuus ja saarisuus sekä ainutlaatuinen eläimistö. Maankohoamisen seurauksista kumpuaa luonnon erityispiirteet, jotka erilaistavat Saimaan muista järvistä. Saimaan mosaiikkimainen järvimaisema, lukuisat saaret ja niiden poukammat, kallioiset ja hiekkaiset rannat ja kääkkärämännyt ovat piirtyneet monen suomalaisen mieliin kauneimpana järvimaisemana. Saimaan vesissä elää Saimaan norppa ja Saimaan lohi. Kulttuurin pääteemoiksi on nostettu esihistoria, Suomen asuttaminen Kaakkois-Suomen kautta, Saimaan rannoilla runsaina esiintyvät ikiaikaiset kalliomaalaukset ja kivikautiset asuinpaikat. Toisena historiallisena erityispiirteenä on idän ja lännen kulttuuripiirien rajalla eläminen ja sen eri vaiheet. Geologia antaa kuitenkin raamin koko Saimaan järviluonnon ”suureen kertomukseen” ja on sateenvarjo luontomatkailun kehittämislle.

Tulevaisuus

Nyt keskitytään siihen, että Saimaan tarina saadaan avattua ja sitä kautta alueen ainutlaatuisuus ymmärretään ja alueen arvostus kasvaa paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Käytännössä se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että geosisällöt, Saimaan synty, historia ja nykyaika, muodostava uuden ja merkittävän osan Saimaan kestävästä luontomatkailua. (Kähtävä-Ahtiainen 2016).

Alueella on ymmärretty, että geologialtaan Saimaa on ainutlaatuinen järvi-alue maailmassa ja geologia voi tuoda Etelä-Saimaan alueen matkailuun uutta sisältöä. Luontomatkailu on maailmanlaajuisesti hyvässä nosteessa ja Suomi on noussut luontomatkailukohteena kansainvälisen huomion kohteeksi. Luontomatkailun kehittäminen on siten tärkeää Etelä-Saimaan kaupungeille, kunnille ja maakunnille. Geopark on erittäin hyvä brändi ja onnistuessaan se voi nostaa Etelä-Saimaan esille kansainvälisellä konseptilla osana UNESCO:n

SAIMAAN GEOLOGINEN TARINA

MIKÄ GEO- PARK ON?

Geopark on yhtenäinen alue, jolla on erityistä geologista arvoa ja joka sisältää kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä geologisia määslejä ja nähtävyyksiä. Alueella voi olla myös arkeologisesti, ekologisesti, historiallisesti tai kulttuurisesti tärkeitä kohteita.

Geoparkin keskeisenä tavoitteena on kehittää aluetta ja paikallistaloutta kestävästi, geologiaa esiin tuovien matkailun avulla. Geopark vahvistaa alueen asukkaiden kotiseudun tuntemusta ja arvostusta tuomalla esiin alueen geologisen merkityksen ja säilyttää ympäristön arvot tuleville sukupolville.

UNESCO Global Geoparkit toimivat maailmanlaajuisena verkostona. Suomessa Geoparkia on toistaiseksi yksi Rokuailla. Euroopassa Geoparkeja on jo lähes seitsemänkymmentä ja maailmalla yli sata. Jokaisella Geoparkilla tulee olla oma geologinen tarina, eteläisellä Saimaalla se on Saimaan järviuudon kehityskertomus.

Rokua Geopark:
rokua geopark.fi

European Geoparks network:
europeangeoparks.org

Global Geoparks network:
globalgeoparksnetwork.org

MUINAISMEREN MUISTOJA RANTAKALLIOISSA
Saimaan ikivanha kallioperusta sai alkunsa muinaismeren pohjalla noin 1900 miljoonaa vuotta sitten. Kallioerä muovautui aikojen kuluessa; muinaismeri väistyi, Saimaalle kohosi korkea vuoristo, kivimassat kiteytyivät sen uumenissa gneisseiksi ja graniiteiksi ja vuoristo kului pois. Vuoriston pohja näkyy mosaikkisena maisemana, jota vesi sekä kallio- ja maa-alueet täplittävät vuorotellen.

MANNERJÄÄTIKÖIDEN MUOKKAAMA MAISEMA
Viimeisin jääkausi muokkasi Saimaan maiseman nykyiselleen. Sen jälkiä ovat mahtavat, avaruuteenkin näkyvät reunamuodostumat. Salpausselät. Ne kerrostuivat sorasta ja hiekasta sulavan man-

nerjäätiikön reunan eteen noin 12 300–11 600 vuotta sitten.

SAIMAALLA ON ELETTY TUHANSIA VUOSIA
Jääkauden perintönä Saimaaseen jäi eristyslinnin harvinaisia eläimiä kuten saimaannorppa ja Saimaan järviolhi. Ihmiset viihtyivät Saimaalla jo kivikaudella, josta muistoina ovat vaikuttavat rantakallioihin maalatut kalliomaalaukset. Tänään eteläinen Saimaa on arvostettu alue, jossa on puhdas luonto ja elinvoimainen kulttuuri sekä monipuoliset virkistysmahdollisuudet ja paikalliset palvelut.

Saimaa Geopark yhdistys ry
saimaageoparkproject.fi

ETELÄISELLE SAIMAALLE UNESCO GLOBAL GEOPARK
Eteläisen Saimaan ympäryskaupungit ja kunnat: Imatra, Juva, Lappeenranta, Mikkeli, Puumala, Ruokolahti, Savitaipale, Sulkava ja Taipalsaari ovat perustaneet Saimaa Geopark -yhdistyksen, jonka tehtävä on organisoida alueelle UNESCO-kriteerit täyttävä Geopark yhdessä alueen toimijoiden kanssa ja haakea alueelle UNESCO Global Geopark -jäsenyys. Mukana työssä ovat Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon maakuntaliitot, Etelä-Karjalan virkistysaluehallinto ja Saimaan virkistysalueyhdistys ry sekä Geologian tutkimuskeskus (GTK).

KUVA 1. Saimaa Geopark julkaisu

toimintaa. Saimaan Geopark -konsepti tiivistää Saimaan ainutlaatuisen tarinan ja tarina koetaan parhaiten palveluiden kautta. Se jäsentää alueen luontomatkailun kehittämistä, kasvattaa alueen arvostusta, mahdollistaa uutta matkailun liiketoimintaa, houkuttelee alueelle uusia matkailijoita ja tarjoaa sekä alueellisesti että kansainvälisesti uutta yhteistyötä. Lisäksi se on kaikkien yhteinen asia –esimerkiksi kuntien ja yritysten ilman kunta-rajaja. (Kähtävä-Ahtiainen 2016).

Eteläisen Saimaan ympäryskaupungit ja kunnat; Imatra, Juva, Lappeenranta, Mikkeli, Puumala, Ruokolahti, Savitaipale, Sulkava ja Taipalsaari ovat perustaneet Saimaa Geopark -yhdistyksen, jonka tehtävä on organisoida alueelle UNESCO-kriteerit täyttävä Geopark yhdessä alueen toimijoiden kanssa ja hakea alueelle UNESCO Global Geopark -jäsenyyttä. Mukana työssä ovat Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon maakuntaliitot, Etelä-Karjalan virkistysalue-säätiö ja Saimaan virkistysalueyhdistys ry sekä Geologian tutkimuskeskus (GTK). Jäsenyyttä haetaan vuonna 2017. ●

Lähteet:

Golden Geopark of Lapland. 2017. [Viitattu 14.1.2017].

Saatavissa: <http://www.goldengeopark.com/>

Kähtävä-Ahtiainen, M. 2016. Saimaa Geopark -projekti.

Esitys 9.11.2016 Salpausselkä Geopark -hankkeen seminaarissa Lahdessa.

Saimaa Geopark. 2016. Saimaa Geopark -projekti. [Viitattu 14.1.2016].

Saatavissa: <http://www.saimaageoparkproject.fi/>.

Joensuun kaupunki. 2016. Suur-Saimaan vaiheet. [Viitattu 14.1.2016].

Saatavissa: <http://www.joensuu.fi/suur-saimaan-vaiheet>.

Wikipedia. 2016. Imatrankoski. [Viitattu 14.1.2016].

Saatavissa: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Imatrankoski>.

Osa 3.
Salpausselkä
Geopark

Tapio Kananoja

Salpausselän geologisia kohteita

Geologian tutkimuskeskus (GTK) teki alustavan selvityksen Salpausselkävyöhykkeestä rajatun alueen geologisesta kehityksestä, geologisista arvoista ja erityispiirteistä sekä alueen soveltuvuudesta geopark-alueeksi. Selvityksessä kertyneestä aineistosta valittiin geomatkailuun soveltuvia, edustavia esimerkkikohteita. Selvityksen lopussa pohditaan alueen geologisia edellytyksiä varsinaisen geopark-hakemuksen tekemiseksi Unesco Global Geopark-verkostolle. Selvitystyö tehtiin pelkästään eri lähteistä kerätyn tiedon pohjalta, eikä kohteita tarkistettu maastossa.

Esiselvitysalueeksi oli rajattu Salpausselkävyöhykkeestä osa, joka ulottuu litistä Hankoon. Alue käsittää Ensimmäisen ja Toisen Salpausselän kyseiseltä alueelta, sekä reunamuodostumien välisen alueen ja osia reunamuodostuman pohjoispuolella olevista ns. syöttöharjuista. Rajauksen perustana ovat olleet ensisijaisesti geologiset tekijät, osittain myös matkailualan toimijoiden esittämät toiveet.

Raportissa selvitetään alueen kallioperän ja maaperän yleispiirteitä sekä maankamaran muotoja. Tarkemmin paneudutaan Salpausselkien reunamuodostumiin sekä niiden syntyyn liittyviin harjujaksoihin. Raportissa kuvataan tarkemmin alueen geologisesti merkittäviä ja geomatkailuun soveltuvia esimerkkikohteita. Lopussa on luettelo esiselvitysalueen geologisesti merkittävistä suojelukohdeista ja -alueista sekä erilaisissa inventointihankkeissa esille tulleista, geologisesti merkittävistä kohteista. Alla tiivistelmä selvityksen keskeisistä tuloksista.

Salpausselkien syntytarina

Ensimmäisen ja Toisen Salpausselän reunamuodostumat syntyivät tapahtumasarjassa, jossa kylmä ilmastovaihe 11600 – 12800 vuotta sitten aiheutti mannerjäätikön reunan perääntymisen pysähtymisen ja osittaisen uudelleen etenemisen. Todennäköisesti silloisista jääjärvistä purkautui runsaasti kylmää, makeaa ja kevyempää vettä, mikä heikensi voimakkaasti valtamerien isoa kiertosysteemiä ja Golfvirran lämpötiloja nostavaa vaikutusta. Kylmeneminen oli voimakasta. Samanaikaisesti auringon säteilyvoima oli maapallon kiertorata- ja pyörimiskulmien asennosta johtuen Suomen leveysasteilla selvästi nykyistä suurempi. Salpausselät ovat näkyvin osa tämän muinaisen ilmastomuutoksen tapahtumaketjun todistusaineistossa.

Salpausselät ovat kansainvälisesti ilmeisesti tunnetuin geologinen kohde Suomessa. Niihin viitataan, kun haetaan esimerkkiä erityisen selvästä mannerjäätikön reunan asemasta ja reunaan syntyneistä muodostumista, vaikka vastaavia muodostumia on muuallakin kuten esimerkiksi New Yorkin, Lontoon, Berliinin, Moskovan ja Chicagon kaupunkien lähellä. Suomessa Salpausselillä muodostumien koko ja korkeus ovat suuremmat kuin yleensä muualla. Salpausselät on erityinen jäännös tuosta erityisen nopeasta ilmastokylmenemisestä.

Esimerkkikohteita

Salpausselkä, Lahden urheilukeskus- Pirttimäki-Jalkaranta

Ensimmäiseen Salpausselkään kuuluva Lahden urheilukeskuksen alue on yksi Salpausselkien hienoimpia kohteita. Alueella on säilynyt näyttävää suppamaastoa ja muinaisrantoja. Ne kuvastavat muinaiseen Baltian jääjärveen kerrostuneen reunamuodostumakokonaisuuden geologisia peruspiirteitä. Jäätikön reunan eteen kasautuneen laajan reunamuodostuman pohjoisrinne, ns. jäätikön kontaktirinne, on esimerkiksi Pallaksen alueella erittäin jyrkkä. Hiihtostadionin upea suppamaasto syntyi, kun soraan ja hiekkaan hautautuneet valtavat jäälohkareet sulivat vähitellen pois. Muinaisrannat hahmotuvat rantavalleina, -törminä ja terassitasanteina. Suojeltu Häränsilmän suppalampi on harvinaisen kaunis ja suhteellisen tuntematon luontokohde lähellä Lahden kaupungin keskustaa. Urheilukeskuksen itäpuolella sijaitseva Lahden Radiomäki on muodoltaan kaunis, jäätikköjokien kasaama delta. Sen nykyinen tasainen laki on noin 140 metrin korkeudessa, siis Baltian jääjärven nuorimman vaiheen tasossa.

Linnaistensuon luonnonsuojelualue

Linnaistensuolla on 15 eri suotyyppiä. Näistä yleisimmät ovat keidasräme ja rimpineva. Linnaistensuo kuuluu valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan ja se on helposti saavutettavissa.

Vierumäenkangas

Toinen Salpausselkä on edustavimmillaan Päijät-Hämeessä Padasjoen Evolta Heinolan Vierumäelle. Salpausselkien peruspiirteet, kuten jäätikköjokisuistot ja niiden pintauomastot, ovat näyttäviä. Vierumäen Urheiluopiston alueella Toinen Salpausselkä syntyi mannerjäätikön reunan eteen 10 800 -10 600 vuotta sitten ja sen deltatanteet kerrostuivat Baltian jääjärven nuorimman vaiheen tasoon, noin 140-142 metrin nykyisen meren pinnan yläpuolelle. Täällä Toinen Salpausselkä koostuu kahdesta peräkkäisestä jäätikköjokisuistosta ja niihin materiaalia syöttäneestä pitkittäisharjusta. Sandurdeltojen pinnalla erottuu selvästi jäätikköjokisuiston pintauomasto. Pohjoisesta tulevan pitkittäisharjun ja jäätikköjokisuiston yhtymäkohdassa, Urheiluopiston pohjoispuolella, on harjuselänteiden ja suppien kaunis, lähes mosaiikkimainen verkosto. Kyseinen alue on myös valtakunnallisen harjijensuojeluohjelman kohde.

Asikkalan Aurinkovuori

Toiseen Salpausselkään kuuluva Asikkalan Aurinkovuori on Salpausselkien aluetta komeimmillaan ja siellä on tyypillisiä Salpausselkien geologisia piirteitä edustavasti havaittavissa. Baltian jääjärveen jäätikköjokien kasaaman deltan laki on 156 metrin korkeudella merenpinnasta ja 80 metriä Päijänteen pinnasta. Aurinkovuoren länsipuolella yhtyy Toiseen Salpausselkään pohjoisesta Pulkkilanharjun jatkeena oleva harju. Sen kohdalla oli jäätikön pohjalla tunneli, jota pitkin sulamisvedet kuljettivat sora ja hiekkaa jäätikön reunalle reunamuodostumaksi. Aurinkovuoren luoteispuolella, Syrjäsuppien alueella, soraan ja hiekkaan hautautuneiden valtaviin jäälohkareiden suluttua paikalle muodostui näyttäviä suppakuoppia. Syrjäsuppien alue on myös valtakunnallisen harjijensuojeluohjelman kohde. Aurinkovuoren pohjoinen, ns. jäätikön kontaktirinne on hyvin jyrkkä. Laen tasanteella näkyvät sulamisvesivirtojen viuhkamainen uomasto. Aurinkovuorelta ja sen itäpäästä, Vääksyn urheilukentän laidalta avautuu edustava Päijäthämäläinen järvimaisema: pohjoisessa Päijänne ja Pulkkilanharju, etelässä Vesijärvi ja sen takana Ensimmäinen Salpausselkä. Aurinkovuoren kohdalla on mitattu yksi Suomen paksuimmista maapeitteistä. Sora ja hiekka on kertynyt yli 110 metriä, mikä on poikkeuksellisen paljon myös Salpausselkille.

Tiirismaa, kvartsitti ja Pirunpesä

Geologisesti kiinnostavimpia alueita Tiirismaalla ovat kvartsiitista muodostunut Tiirismaan mäki, joka on Etelä-Suomen korkein kohta, sekä Pirunpesän rotko. Tiirismaan mäki on Etelä-Suomen korkein kohta. Tiirismaan kvartsiitti on lähes pelkästään kvartsista koostuva, sedimenttisyntyinen kivilaji. Se on alkuperältään matalaan rantaveteen noin 1850 miljoonaa vuotta sitten kerrostunutta kvartsihiekkää. Sedimenttialkuperä ilmenee kerroksellisena rakenteena ja paikoitellen näkyvänä aallonmerkkien kuviointina. Pirunpesän kivikon kvartsiittilohkareissa aallonmerkkejä tavataan yleisesti, ja joissakin kohdin kuviointia on havaittavissa myös rotkon reunan pystysuorissa kallioseinämissä. Pirunpesä on Tiirismaan kvartsiittia Hollolassa lävistävä mahdollinen kalliorotko. Rotko on muutamia metrejä leveä ja sen syvyys vaihtelee 5-20 m välillä. Rotkon alueella Tiirismaan kallio on luode-kaakko-suuntaisten rakoilun ja heikkousvyöhykkeiden pilkkomaa. Pirunpesän rotko on syntynyt yhteen näistä kvartsiittikallion heikkousvyöhykkeistä. Jääkauden päättymisen aikaan, noin 12000 vuotta sitten jäätikön eteläreuna salpasi Tiirismaan kallioiden pohjoispuolelle jääjärven, joka purkautui rotkon kautta etelään Baltian jääjärveen puhdistuen rotkon irtaimesta aineksesta. Tiirismaa on ollut suosittu matkailukohde jo 1800-luvulta lähtien.

Hollolan Kiikunlähde, Suomen suurin lähde

Hollolan Uskilassa sijaitseva Kiikunlähde on tiettävästi laajuudeltaan Suomen suurin lähdeallas. Sen pituus on 400 metriä ja leveys 100 metriä. Sen 14 lähteensilmästä purkautuu vettä noin 7000 m³ vuorokaudessa. Lähteen erikoisuus on äärimmäisen kirkas vesi, joka saa altaan hehkumaan turkoosina. Lähde on osittain ihmisen patoama. Nykyinen pato on 1850-luvulta. Lähteen vedentulo on hyvin voimakasta ja sitä on hyödynnetty pienteollisuudessa. Vesi virtaa Kiikunojaa pitkin Vesijärven Kirkonlahteen lähelle Hollolan kirkkoa. Lähteen silmässä veden lämpötila on noin 5 astetta, joten se ei jäädy talvella. Hydrogeologisesti Kiikunlähde on osa Etelä-Suomen suurinta maan alla Salpausselässä olevaa pohjavesiallasta, joka purkautuu suurina lähteinä kolmeen suuntaan: Kymijoen vesistöön, Kokemäenjoen vesistöön ja Suomenlahteen laskeviin pikkujokiin

Lahden seudulle pohjavesi on tärkeä luonnonvara, johon perustuu elintarvike ja panimoteollisuutta. Seudun vesijohtovesi on kokonaisuudessaan pohjavettä ja sitä pumpataan Salpausselkään tehdyistä siiviläkaivoista 17 vedentottamalla Hollolassa, Lahdessa ja Nastolassa. Salpausselässä Lahden alueella muodostuu pohjavettä runsas 100 000 m³ päivittäin ja siitä käytetään noin kolmannes yhdyskuntien ja teollisuuden vesihuoltoon. Suurin osa muodostuvasta pohjavedestä pulppuaa puroihin lähteitä tai suotautuu suoraan jokiin ja vesistöihin.

Ensimmäinen Salpausselkä, Sääksjärvi, Hyvinkää-Nurmijärvi-Vihti

Sääksjärven alue on monielementtinen reunamuodostumakompleksi, joka on syntynyt Itämeren jäätikkökielekkeen reunavyöhykkeessä. Reunamuodostumat ovat syntyneet kolmessa päävaiheessa ja Sääksjärvi jää uloimman ja sisimmän vaiheen väliin muodostaen pohjavesijärven, jonka vesi suotautuu ympäristöön maaperän läpi. Valkealammin ympäristössä on eräs Euroopan laajimmista, jollei laajin reunamoreeniselänteiden alue. Kyseinen alue yhdessä Sääksjärven alueen kanssa muodostaa poikkeuksellisen monimuotoisen maaperägeologisen ja samalla geodiversiteetiltään hienon kokonaisuuden. Kiljavannummi kuuluu valtakunnalliseen harjijensuojeluohjelmaan.

Toinen Salpausselkä, Bromarv ja ympäristö, Raasepori

Bromarvin kirkonkylän läpi kulkee Toisen Salpausselän reunamuodostuma itäkoilliseen, jatkuen Tapelåsenin kautta Sattala malmin selänteelle, joka on valtakunnallisen harjijensuojeluohjelman kohde. Siitä Salpausselkä jatkuu

edelleen Karjalohjalle, Karkkilaan ja edelleen koilliseen. Selänteet ovat pääosin jäätikköjokisyntyisestä, lajittuneesta aineksesta koostuvia, mutta myös jossain määrin moreeniaineksesta koostuvia. Selänteiden pinnalla on lukuisia rannansiirtymisestä kertovia merkkejä, kuten rantavalleja ja -terasseja.

Maakylä-Nummensyrjä-Oikkaanmäki pitkittäisharju, Loppi, Hyvinkää

Esiselvitysalueella on I ja II Salpausselän välisellä alueella ja II Ss:n vyöhykkeessä joukko pitkittäisharjuja ja muita jäätikköjokisyntyisiä muodostumia, jotka ovat muodostuneet jäätikön perääntyvään reunaan nähden poikittaisiksi luode-kaakkosuuntaisiksi ketjuiksi. Tärkein näistä on valtakunnalliseen harjensuojeluohjelmaan kuuluva harjukso, joka on ao. ohjelmassa Maakylän-Räyskälän harjun nimellä. Kyseisellä harjuksoilla on erityisesti II Salpausselän vyöhykkeessä erittäin kehittynyt rakenne, jossa jäätikön tärkeimpiin reuna-asemiin on syntynyt tunnelisyntyisen harjun päälle jäätikköjokisuistojen deltojen nauha.

Kellolanlähde, Hämeenkoski

Lähteen hetteinen ympäristö osoittaa sen olleen ennen melko suuri. Vesi on hyvin kirkasta, ja vihertävä pohja kuultaa veden läpi, vaikka lähde on hyvin syvä. Lähteeseen kerrotaan upotetun kirkonkellot Ison vihan aikana.

Väärämäki-Korkeamäki, Kärkölä

Ensimmäiseen Salpausselkään kuuluvat, valtakunnallisesti arvokkaat reunamoreeniselänteet ovat poikkeuksellisen korkeita ja kauniisti kaartuvia. Väärämäen muodostumaryhmän pituus on noin 1500 metriä, ja selänteiden suurin korkeus on noin 30 metriä. Korkeamäen suurin suhteellinen korkeus on noin 25 metriä ja pituus noin 700 metriä.

Janakkalan Suurisuo

Valtakunnallisesti arvokas Suurisuo on Etelä-Hämeen merkittävimpiä soita. Suurisuo on keidassuo, mutta siinä on myös aapasuomaisia piirteitä. Suotyypivalikoima on monipuolinen ulottuen laiteiden räme ja korpityypeistä keskustan ravinteisiin letto- ja saranevoihin sekä niukkaravinteisiin lyhytkorsinevoihin asti. Valtakunnalliseen soidensuojeluohjelmaan kuuluva suo on tärkeä opetus-, tutkimus- ja retkeilykohde.

Janakkala, Kannistonharju ja Kesiharju

Toiseen Salpausselkään kuuluvat harjanteet ovat molemmat valtakunnallisesti arvokkaita reunamoreeniselänteitä. Kumpikin koostuu useammasta moreeniselänteestä, joiden pituudet vaihtelevat muutamasta sadasta metrillä 1-2 kilometriin. Suurimpien selänteiden korkeus on yli 10 metriä.

Kaurastensuo-Kantosuo, Hämeenlinna

Valtakunnallisesti arvokas Kaurastensuo-Kantosuo on luonnontilainen, karu keidasräme. Suon keskellä on nevalaikkuja ja reunoilla korpimaisia piirteitä. Eteläosassa on turvekankaita ja muuttumia. Alue on tärkeä tutkimus- ja opetuskohte.

Hyvinkää, Petkelsuo

Valtakunnallisesti arvokas Petkelsuo on karunkaunis keidassuo. Se on tyypillinen eteläsuomalainen, varsin suuri ja melko luonnontilainen, konsentrinen kermikeidassuo. Suoyhdistymä on hyvin kehittynyt ja ehjä ja muodostaa suhteellisen luonnontilaisen kokonaisuuden.

Hyrtiälänkangas ja Vesivehmaankangas

Vääksyn kanavalta itään siirryttäessä Toinen Salpausselkä kohoaa korkeaksi soraselänteeksi, joka jatkuu Vesivehmaalle. Leikkauksissa muodostuman etelärinteellä on vain lajittunutta soraa ja hiekkaa kaltevina deltan luiska-

kerroksina, mutta sorakuopissa selänteen pohjoisrinteellä on Hyrtiälänkankaan laaja delta, jonka pinta on 145 metriä merenpinnan yläpuolella. Jäätikön reuna on vuoroin vetäytynyt ja vuoroin edennyt lyhyitä matkoja kasaten moreenia deltan päälle. Vajaat kymmen kilometriä Hyrtiälänkankaalta luoteeseen on laaja, jäätikköjokisuostoon kerrostunut Vesivehmaankankaan delta. Kerrostuessaan se hautasi jo kertaalleen perääntyneestä jäästä irronneita suuria jäälohkareita. Lohkareiden sulettua niiden kohdalle syntyi suppakuoppien jono. Tämä osoittaa paikalla olleen vanhemman sulamisvesiuoman. Myös täällä, niin kuin Hyrtiälänkankaallakin, jäätikön reuna on edennyt uudelleen muodostuman päälle kasaten moreenia. Aines Vesivehmaankankaaseen on purkautunut jäätikön pohjalla Kinisselän kohdalla olleesta tunnelista. Vesi virtasi kallioperän ruhjeessa syventäen sitä, ja ruhjeen kohdalla onkin yksi Päijänteen syvimmistä kohdista. Pian lentokentän itäpuolella toinen Salpaus-selkä kapenee moreeniselänkeeksi, joka kulkee erityisen selvänä Urajärven kyläaukean läpi.

Vihti, Konianvuori

Konianvuori on jyrkkärinteinen kalliomäki, joka kohoaa 58 metriä Moksijärven pinnan yläpuolelle. Rinteet ovat luoteispuolella varsin jyrkänteiset ja lakialueet hyvin paljastuneet. Vuoren koillissivulla on korkea jyrkänne, jossa on suuri hiidenkirnumainen muodostuma. Alueen kivilaji on migmatiittitunut granaatti-kordieriitti-sillimaniittigneissi. Luonnon- ja maisemansuojelun kannalta Konianvuori on hyvin merkittävä kallioalue.

Vihti, Valkealammin alue

Valtakunnallisesti arvokas reunamoreenialue on Suomen ja ehkäpä Pohjoismaidenkin kookkain ja runsasselänteisin reunamoreenialue. Se sijaitsee noin viisi kilometriä I Salpausselän luoteispuolella, ympäristöään korkeammalla alueella. Selänteiden korkeudet ovat suurimmillaan noin 25 metriä. Selänteiden aines on sormoreenia, jonka kivisyys vaihtelee 20 -40 prosentin välillä. Kominharjun laella on näyttävä pirunpelto noin 140 m m.p.y.

Vihti, Ylimmäisen muinaisranta

Baltian jääjärvi lasi suhteellisen lyhyessä ajassa lähes 30 metriä Yoldiameren tasoon. Yoldiameren myöhempien vaiheiden rantavoimat muokkasivat rantakerrostumia. Näin syntyivät selvimmät rantatörmät ja Ylimmäisen pohjoisrinteen komea kivikkovyö. Se on noin 800 metriä pitkä, 30 metriä leveä muinaisrantakivikon, joka on muodostunut Hiiskulannummen harjumuodostuman etelärinteelle noin 120 - 135 metrin korkeustasolle. Muinaisranta on arvetettu valtakunnallisesti arvokkaaksi rantakerrostumaksi.

Lohja, Torholan luola

Torholan luola on Suomen pisin kuljettavissa oleva karstiluola, eli veden kalkkikiveen syövyttämä luola. Pituutta sillä on kaikkiaan 32 metriä ja korkeusero suuaukon ja alimman pisteen välillä 12 metriä. Luolassa on kolme osaa: eteinen, sali ja kellari. Kellariin on laskeuduttava ahdasta, pystysuoraa käytävää myöten. Lähellä on myös 12 metriä pitkä, pienempi Torholan luola, jonka katossa on muutamia 5-10 senttiä pitkiä tippukiviä.

Lohja, Tytyrin kaivosmuseo

Tytyrin kalkkikaivos on yli 100 metriä leveä ja 100 metriä syvä. Kaivoksen louhintasyvyys on 200–350 metriä ja vuotuinen louhintamäärä 250 000 tonnia, jolla Tytyri on Suomen kolmanneksi suurin kalkkikaivos. Kaivoksen toiminta alkoi vuonna 1897 avolouhoksena. Maan alle siirryttiin kokonaan 1956. Sen yhteydessä on kaivosmuseo, joka sijaitsee noin 80 metrin syvyydessä. Museossa esitellään kaivostyön historiaa ja siellä järjestetään runsaasti erilaisia tapahtumia.

Hanko, Lappvikmalmarna

Hangon Lappohjassa sijaitseva Lappvikmalmarnan tuuli- ja rantakerrostuma on valtakunnallisesti arvokas. Dyynialue on noin 2 500 metriä pitkä ja 400 - 450 metriä leveä. Alue sijaitsee I Salpausselän eteläpuolella, jonne tuulet ovat kasanneet dyyniselänteitä. Aivan rannalla, 10 - 20 metriä nykyisestä merenpinnasta on jyrkkä, noin 10 metriä korkea, nykyinen rantatörmä. Sen takana sisämaassa sijaitsevat kasvillisuuden nyt jo sitomat, metsittyneet dyynit, jotka ovat selkeästi rannan mukaisesti suuntautuneet.

Hanko, Tulliniemi

Tulliniemi on I Salpausselän läntisin ja uloin osa mantereella. Alueen tuuli-kerrostumat on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaiksi. Tulliniemessä on erityyppisiä dyynejä. Tullistrandenilla on kehittynyt sarja dyynisukcession eri vaiheita valkeista dyyneistä ruskeisiin. Korkeudeltaan noin 1,5 - 2 metriä olevat, kehittyneimmät dyynit sijaitsevat alueen keskivaiheilla. Tulliniemessä dyyniaines on hiekkaista hietaa/hietaista hiekkaa (raekoko 0,06 - 0,6 mm). Tulliniemen dyynit on suojeltu luonnonsuojelulailailla.

Päijänteen kansallispuisto, Kelvenne ja Pulkkilanharju (Päijät-Hämeen Punkaharju)

Suomen toiseksi suurimman järven, Päijänteen, keskeltä löytyy omatoimisen luontomatkailijan aarre: jyrkkien kallioiden, hiekkaisten harjujen, suojaisten laguunien ja pienten luotojen muodostama kokonaisuus, Päijänteen kansallispuisto. Eteläisellä Päijänteellä sijaitsevaan kansallispuistoon kuuluu viitisen kymmentä saarta ja luotoa. Kansallispuiston sydämenä toimii Kelvenne, joka on maamme suurimpia ja komeimpia harjusaaria. Komea, kapea Pulkkilanharju kuuluu myös osittain kansallispuistoon. Sekä Kelvenne että Pulkkilanharju ovat mannerjärven sulamisvesivirtojen kasaamia pitkittäisharjuja. Samat sulamisvesivirrat purkivat vetensä ja kuljettamansa soran ja hiekan Asikkalan Aurinkovuoren seudulle.

Kelventeen lisäksi kansallispuistoon kuuluu useita muita harjusaaria. Niillä on kauniita hiekkarantoja ja laguunimaisia poukamia. Useat niistä tarjoavat myös hyviä luonnonsatamia veneilijöille. Pulkkilanharjun luontoon pääsee tutustumaan ilman venettä esimerkiksi Karisalmen levähdyspaikalta lähtevällä luontopolulla.

Lahden seudulle pohjavesi on tärkeä luonnonvara, johon perustuu elintarvike ja panimoteollisuutta. Seudun vesijohtovesi on kokonaisuudessaan pohjavettä ja sitä pumpataan Salpausselkään tehdyistä siiviläkaivoista 17 vedentottamalla Hollolassa, Lahdessa ja Nastolassa. Salpausselissä Lahden alueella muodostuu pohjavettä runsas 100 000 m³ päivittäin ja siitä käytetään noin kolmannes yhdyskuntien ja teollisuuden vesihuoltoon. Suurin osa muodostuvasta pohjavedestä pulppuaa puroihin lähteitä tai suotautuu suoraan jokiin ja vesistöihin.

Lahden Ristolan kivikautinen asuinpaikka ja Suomen vanhin kaivos.

Ristolan muinainen asuinpaikka Lahdessa on Suomen vanhimpia kivikautisia asuinpaikkoja. Kaivauksissa löytyneiden pii-iskoksien ja -esineiden materiaali on saamaa, mitä käytettiin Kundan kulttuurin piirissä. Myös esineiden työstötekniikka ja muotoilu viittaavat samaan suuntaan. Kun Ristolan asuinpaikka oli aikanaan Ancyclusjärven rannalla, tarkentuu sen ajoitus rannansiirtymäkronologian avulla 8600–8200 eaa. eli 10 600 – 10 200 vuotta sitten, ja se kuuluu siten varhaiseen mesoliittiseen kauteen. Palaneesta luusta tehty radiohiiliajoitus antaa iäksi 8250–7760 eaa. eli 10 000 vuotta sitten.

Löydöt on tehty pääsääntöisesti Porvoonjoen laaksoon viettävältä hiekka- ja savihiesupohjaiselta peltorinteeltä ja sen yläpuoliselta tielinjalta. Paikalta on löytynyt muun muassa nuolenkärkiä, veitsiä ja kaapimia. Asuinpaikan viereisillä kallioilla sijaitsee kaksi kalliokuoppaa, joiden seinämistä on ilmeisesti louhittu kvartseja työkalujen materiaaliksi, eli ne lienevät Suomen vanhin kaivos.

Asuinpaikan ihmiset ovat ilmeisesti lähtöisin alueelta, missä on muinaisen Kundan kulttuurin asutusta. Piimateriaaleista tunnistetut kaksi piimateriaalin tyyppiä voidaan löytää Kundan kulttuurin reuna-alueilta. Peruskallioalueelta Suomesta ei vastaavaa sedimenttisyntyistä, sintterimäistä piitä tavata. Matkaa Ristolasta venäläiselle piisintterin esiintymisalueelle on 500 km ja baltialaistyyppisen piin alueille 1000 km. Asukkaat ovat ilmeisesti tuoneet piimateriaalin mukanaan joko raakakivenä tai valmiina esineinä.

Yhteenvedo ja suositukset

Esiselvityksestä seuraavaan vaiheeseen

- Esiselvityshankkeessa selvitettiin yleisellä tasolla Ensimmäisen Salpausselän vyöhykkeellä rajatun alueen geologista kehitystä, geologisia arvoja ja erityispiirteitä sekä koko alueen soveltuvuutta geopark-alueeksi. Selvitystyö on tehty pelkästään eri lähteistä kerätyn tiedon pohjalta, eikä kohteiden maastotarkistuksia ole tehty. Edellä oleva on kerrottu jo aikaisemmin alussa! Esiselvityksessä ei tarkastettu kohteita maastossa, eikä myöskään määriteltä niitä esitteleviä reittejä. Esiselvityksessä ei ilmene, miten geologia on vaikuttanut elämään alueella, sen eläimistöön, kasvillisuuteen ja biodiversiteettiin. Seuraavan vaiheen tavoitteena onkin paikantaa geologisesti merkittävät kohteet maastokäynnin, tarkentaa geologian vaikutusta alueen biodiversiteettiin, eläimistöön, kasvillisuuteen sekä elämään alueella niin kuin se nyt on.

Salpausselkien arvo on merkittävä

- Salpausselkien esiselvitysalueen arvo mahdollisena geopark-alueena on merkittävä. Monipuolisen ja merkittävän geologian lisäksi alueen arvoa lisää maisemallinen näyttävyys.

Aluerajaus on haaste

Esiselvitysalueen nykyinen, laaja rajaus on iso haaste, joka voi heikentää Salpausselkien geopark-hakemuksen läpimenomahdollisuutta. Tämän vuoksi aluetta tulisi rajata pienemmäksi, pääosin Lahden-Hollolan-Asikkalan-Heinolan seuduille ja mahdollisesti laajentaa pohjoiseen, Päijänteen kansallispuistoon. Vaihtoehtona läntisemmille alueille saattaisi olla kohteiden mukaan otto ns. geosite-statuksella, jolloin ne eivät kuuluisi varsinaisesti itse geoparkiin, eikä niillä olisi geopark-statusta.

Geopark –kohteita yhdistävä tarina ja teema on löydettävä

Salpausselkä ja jääkausi ovat kumpikin jo muissa geopark-hankkeissa. Yhdistäväksi teemaksi on mietitty Salpausselkien reunamuodostumien lisäksi muinaista ilmastomuutosta, joka mahdollisti Salpausselkien muodostumisen. Lisäksi Salpausselkien valtavat pohjavesivarastot ja alueen lähteiden runsaus voisivat olla teemoina näkyvästi esillä.

Edetään jatkohankkeeseen

Ehdotuksena jatkotoimenpiteiksi esitetään hankkeen jatkamista ja varsinaisen geopark-hakemuksen laadintaa. Se vaatii kuitenkin alueen täsmällisempää rajausta sekä perusteellista, nyt tehtyä esiselvitystä huomattavasti tarkempaa geologista tutkimusta ja kohdeinventointia. Alustavasti on esitetty rajausta, joka näkyy kuvassa 4.

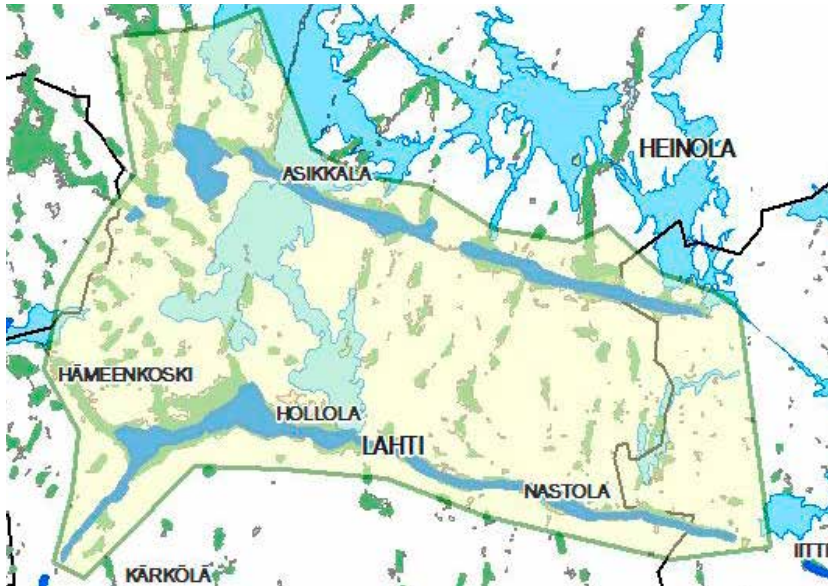
KUVA 1. Imakuva Toisesta Salpausselästä Vääksyssä. Kuva GTK/J. Väätäinen

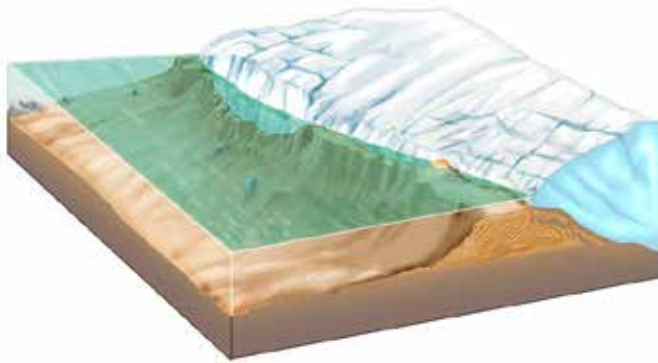
KUVA 2. Pirunpesän rotko on syntynyt yhteen Tiirismaan kvartsiittikallion luodekaakkosuuntaisista rakovyöhykkeistä. Kuva J-P. Palmu

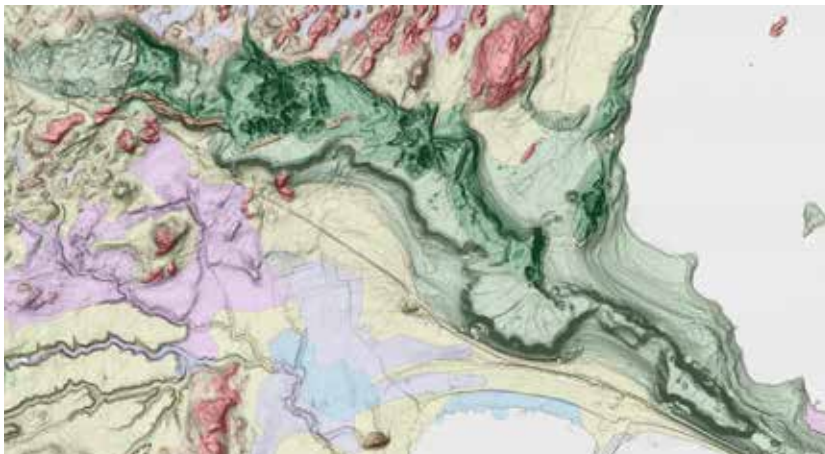
KUVA 3. Kiikunlähteen turkoosinhoitoista veden pintaa. Kuva GTK/T. Rauhaniemi

KUVA 4. Pulkkilanharjun eteläosaa siltoineen. Harju on syntynyt mannerjään sulamisvesivirran kasaamasta materiaalista. Kuva GTK/J. Väätäinen

KUVA 5. Salpausselkien reunamuodostumat ovat kasautuneet mannerjään reunan eteen pääasiassa jäätikön sulamisveden kuljettamasta hiekasta ja sorasta. Kuva GTK/H. Kutvonen

KUVA 6. Aurinkovuoren ja Syrjänsuppien alueen maaperän korkokuvakartta. Hiekka ja sora on merkitty vihreällä värillä. Kuva GTK

Eeva Aarrevaara

Kulttuurin jäljet Salpausselkien alueella – aineistoa alueen tarinoihin

Kansainvälisille geopark-alueille on tunnusomaista omintakeisen tarinan kehittäminen perustuen alueen geologisiin lähtökohtiin ja kulttuurihistoriaan. Seuraavassa sivutaan eri aikojen kulttuurin jälkiä Salpausselkien alueella, tavoitteena myös hahmotella, millaisia tarinoita alueen historiasta voisi poimia ja liittää geologiseen perintöön. Tässä esitetty otos on vain katsaus joihinkin alueen ominaispiirteisiin painottuen Päijät-Hämeeseen.

Asutushistorian helmiä

Salpausselkien alueen vanhimmasta asutushistoriasta kertovat esihistorialliset löydöt eri kuntien alueella. Esimerkiksi Lahden Ristolán kivikautinen asuinpaikka on iältään n. 10 000 vuotta vanha, mutta jää melko huomaamattomaksi tien ja Porvoonjoen varteen Lahden eteläosassa. Porvoonjoki saa alkunsa Luhdanjoki-nimisenä Orimattilan Luhtikylän alueelta, kulkee kohti pohjoista ja Lahden alueella sivuaa Ristolán asuinpaikkaa sekä kääntyy sitten kohti etelää. Orimattilan alueella uoma eri erotu peltojen keskeltä kovin hyvin, vaikka sen varrella onkin Virenojalla Myllykoski, jonka rannalla on myös ollut kivikauden asutusta. Tönnökoskelta alajuoksulle joen uoma on syvämpi ja laskee useampien koskipaikkojen kautta Porvoon kaupungin kohdalla Suomenlahteen. Vesistöt toimivat merkittävinä kulkureitteinä esihistoriallisella kaudella, josta sekä Porvoonjoki että toisaalta Salpausselkien pohjoispuolinen Päijänne ovat esimerkkejä. Salpausselkien reunamuodostumat ovat tarjonneet varhaisille vaatimattomille kulkureiteille hyvän sijoittumispaikan. Asutus on kuitenkin sijainnut lähempänä rantoja kuin seläniteitä. Esihistoriallisiin löytöihin lukeutuvat vanhat asuin- ja työpaikat, hautapaikat sekä erilaisen linnoitusvarustukset, kuten linnavuoret.

Historialliselta ajalta tunnetaan useita vanhoja kylätontteja, jotka pääsääntöisesti edelleen ovat asuttuja. Tyypillistä on, että asutuksen vanhat kerrostumat ovat jääneet uudempien alle. Tästä hyvänä esimerkkinä olivat Lahden torialueen kaivaukset, joissa löydettiin joitakin vuosia sitten rakenteita vanhasta Lahden kylästä 1800-luvulta sekä Ylisen Viipurintien linjauksesta, joka kulki silloisen kylän läpi itä-länsi-suuntaisesti. Lahden kylä kuten myös Asikkalan Vääksyn Anianpelto ovat alueen vanhoja markkinapaikkoja.

Tiestö kehittyy ja kylät kasvavat

Valtakunnallinen tieverkko alkoi kehittyä ensin tärkeimpiä linnoja yhdistäväksi. Hämeen linnasta Viipuriin johti em. Ylinen Viipurintie, joka noudatti Salpausselän linjaa. Lahden jälkeen siitä haarautui myös Olavinlinnaa joltava osuus noudattaen toisen Salpausselän muodostumaa. Vanhin kyläasutus keskittyi Päijät-Hämeessä Salpausselän liepeille ja toisaalta Päijänteen rannoille. Esimerkiksi 1500-luvun puolivälissä alueella oli useita suuria kyliä, kuten Lahti (26 taloa) sekä Koiskala (18), Ahtiala (22) ja Immilä (14). Salpausselän eteläpuolelle sijoittuvia suurimpia kyliä ovat Villähde (19) ja Okeroinen (24). Hollolan kirkonkylän alue Salpausselän pohjoispuolella koostui Uskilan

(17), Pyhäniemen (13) ja Kutajoen (11) kylistä. Pysyvä asutus sijoittui helposti käsiteltävien hiekkavien viljelysmaiden ääreen, eli erityisesti reunamuodostumien etelärinteillä oli tämän tyyppisiä vyöhykkeitä.

Kaupunkihistoriaa Heinolasta

Heinola on alueen vanhin kaupunki, sillä se perustettiin jo 1776, kun taas Lahti sai kaupunkioikeudet vasta vuonna 1905. Heinola sijaitsee toisen Salpausselän pohjoispuolisella alueella. Heinolassa sijaitsi 1700-luvun loppupuolella maaherran residenssi, jonka vaikutus kaupunkirakenteeseen on edelleen näkyvissä ruutukaavan ja puistoakselin muodossa. Heinolan museon rakennukset edustavat puuarkkitehtuuria 1800-luvulta, ja niihin sisältyvä 1700-luvulta oleva ns. Kivalterin talo tarjoaa vaikutelman aikakauden säätyläiskodista. Heinolaan perustettu kansallinen kaupunkipuisto on luotu turvaamaan kaupungin ranta-alueiden ja rakennuskulttuurin asemaa. Heinola oli aiemmin tunnettu myös vanhan kylpylänsä ja reumasairaalan takia sekä perinteikkään opettajaseminaarinsa vuoksi. Vesireittien avulla kaupunki yhdistyy Kalkkisten kanavan kautta Päijänteeseen sekä idässä Kymijokeen, jota myöten kulku tosin katkeaa litin alueella. Kimolan kanavan sulutusta ollaan rakentamassa huvivienekäyttöön, joten yhteys Valkealan suuntaan on aukeamassa. Pohjois-litin alueelta löytyy myös vesistöjen varsilta useita kalliomaalauksia.

Toisen Salpausselän muodostamalle männikkökankaalle sijoittui aikanaan 1900-luvun alkupuolella Suomen Urheiluopisto Vierumäellä. Kasvanut aluekokonaisuus käsittää vielä alkuperäistä rakennuskantaa, kuten alkuperäisen urheiluopiston päärakennuksen. Vastaavanlainen kohde on Pajulahden urheiluopisto, joka puolestaan jää ensimmäisen Salpausselän pohjoispuolelle Nastolan taajaman taustaan.

Rautatien tulo vauhdittaa elinkeinoelämää

Rautatien saapuminen maakuntaan on ollut merkittävä vaikutuksiltaan. 1870-luvulla rakennettiin rata Riihimäeltä Pietariin, mikä vauhditti elinkeinoelämän kasvua. Samaan aikaan Lahdesta muodostui Suomen vilkkain sisävesisatama, ja rautatie liittyi vesireitteihin Vesijärven satamassa, jossa vanha rautatieasemarakennus vielä muistuttaa alueen teollisesta historiasta yhdessä säilytettyjen punatiilien tehdasrakennusten ja savupiipun kanssa. Rautatien varteen syntyi paljon teollista toimintaa muidenkin kuntien alueelle. Lahden ja Riihimäen välillä esimerkiksi sijaitsi useita tiilitehtaita. Puusepän- ja huonekaluteollisuus ovat olleet Lahden seudulle tyyppillisiä tuotantoaloja, jotka edelleenkin toimivat seudulla. Perinteinen tekstiiliteollisuus taas on ollut merkittävän rakennemuutoksen kohteena, ja sen volyyymi on vähentynyt kotimaassa murto-osaan aiemmasta. Panimoteollisuudella on alueella myös perinteitä kuten myös sahdin valmistuksella maaseutualueilla, esimerkiksi Lammilla ja Sysmässä. Puunjalostusteollisuus on keskittynyt Heinolan seudulle, jossa se on edelleen toiminnassa. Poikittaisliikenteen lisäksi rautatie yhdisti Lahden myös Loviisan satamaan luoden yhteyden merikuljetuksille.

Sotien jäljet alueella

Vuoden 1918 tapahtumat keskittyivät voimakkaasti Lahden ja lähikuntien alueille. Radiomäen ja hiihtostadionin maastoissa on runsaasti jälkiä taisteluista ja taisteluasemista. Hennalan kasarmeihin liittyi myös alueen soti-

lshistoriaa Venäjän vallan ajalta varuskunnan lopettamiseen asti 2014.

Välirauhan aikana ja jatkosodan jälkeen alkoi voimakas karjalaisen siirtoväen asuttaminen, joka näkyy erityisesti Lahdessa ja myös muissa kunnissa suurina jälleenrakennuskauden asuinalueina. Lahteen siirtyi runsaasti viipurilaisia yrityksiä ja liikkeitä sekä myös oppilaitoksia, jotka kaikki näkyvät edelleen kaupungissa. Sotavuosien jälkeen teollisuus kasvoi voimakkaasti, mikä näkyi koko ensimmäisen Salpausselän alueella taajamien ja teollisuusalueiden kasvuna sekä tieverkon pääväylien kehittymisenä Salpausselkien alueella.

Maisemat kutsuvat vapaa-ajan viettoon

Alueen kaupungistumisen vastapainona ovat laajat viljelyalueet erityisesti ensimmäisen Salpausselän eteläpuolella. Salpausselkien välinen vyöhyke on rikkonaisempaa ja vaihtelevaa maisemakuvultaan ja maastoltaan. Siellä järvien osuus kasvaa merkittävästi, ja ensimmäinen Salpausselkä toimii rannikkoalueen ja Järvi-Suomen rajana. Loma-asutus on erityisesti Päijänteeseen rajoittuvissa kunnissa kasvanut voimakkaasti, ja sen merkitys maaseudun elinvoimaisuudelle on siellä suuri. Vääksyn taajama Asikkalassa sijaitsee toisen Salpausselän pitkittäisharjun ja kanavan solmukohdassa, ja sen pohjoispuolelle sijoittuu Aurinkovuoren geologisesti merkittävä muodostuma. Etelä-Päijänteen kansallispuisto avautuu Vääksystä pohjoiseen ja sen opastuskeskuksena toimii Vääksyn entinen meijeri, joka on kunnostettu tähän käyttöön.

Päijät-Häme etsii identiteettiään

Viime vuosikymmenet ovat olleet monien muodonmuutosten aikaa: perinteisillä teollisuusaloilla on tapahtunut suuria rakennemuutoksia: puusepän- ja huonekaluteollisuus jatkaa edelleen alueella, mutta uusilla toimintaperiaatteilla, tekstiili- ja vaateteollisuus taas on joutunut kovempaan prosessiin, jonka seurauksena monet toimijat ovat lopettaneet. Alueella on edelleen paljon vahvoja teollisia toimijoita, mutta maakunta ja sen erilaiset toimijat tähtäävät entistä vahvemmin ympäristöosaamisen asiantuntijoiksi, cleantech-sektorin sekä kiertotalouden soveltamisen avulla. Edellä on siis käyty läpi erilaisia historiallisen kehityksen vaiheita Päijät-Hämeen alueella ja sen kaupungeissa, taajamissa sekä maaseudulla. Alueen yhteisiä tarinoita olisi hyvä kehittää jatkossa vuorovaikutuksellisesti. Geopark-hankkeen tiedostus-tilaisuudessa ja loppuseminaarissa oli monia osallistujia, joilla ilmeni erilaista asiantuntemusta ja kiinnostusta Salpausselkien alueeseen. Tällaista tietoa olisi hyödyllistä jakaa ja pohtia yhdessä, minkä tyyppiset tarinat kertoisivat olennaisesti Salpausselkien ominaisuuksista, alueen historiasta, kulttuurista ja asukkaista havainnollisesti nykyajan ihmisille.

Pirjo Räsänen

Salpausselkä UNESCO Global Geopark -hanke

Esiselvityksestä eteenpäin

Hämeen ja Uudenmaan ELY-keskukset päättivät rahoittaa maaseutuohjelmasta Salpausselkä UNESCO Global Geopark -hankkeen, joka on jatkumo esiselvityshankkeelle. Uutta hanketta tukee luonto-, liikunta- ja aktiviteettimatkailetrendi, joka näkyy vahvana sekä kotimaassa että kansainvälisillä markkinoilla. Suomessa kansallispuistojen kävijämäärien kasvu antaa viitteitä luontomatkailun kasvupotentiaalista. Vuonna 2015 kansallispuistojen kävijämäärät kasvoivat keskimäärin 15% ja Etelä-Suomessa 40-47 prosenttia. Repoveden kansallispuisto kiersi 143 000 kävijän ja 43 prosentin käyntimääräkasvullaan seitsemän suosituimman kansallispuiston joukkoon. Nuuskion kansallispuistossa vieraili 343 000 kävijää vuonna 2015 ja edellisenä vuonna noin 270 000. Metsähallituksen mukaan luontomatkailun vetovoima on suuri ja kasvaa edelleen. Visit Finland uskoo myös luontomatkailun kasvuun. Se on panostanut vuosikausien ajan Outdoors Finland -kehittämishjelmaan ja nostanut sen yhdeksi neljästä kärkiteemasta.

Geopuistojen hyötyjä

Salpausselkä Geopark -esiselvityshankkeessa (LAMK. 2016. Salpausselkä Geopark -esiselvityshankkeen loppuraportti) selvitettiin geopuistojen hyötyjä ja haittoja. Hyötyjä löytyi selvästi enemmän kuin haittoja. Suomen ainoan geopuiston, Rokua Unesco Global Geoparkin (Krökki, V. 2016. haastattelu) kävijämäärien kasvu on ollut huikkea statuksen saamisen jälkeen. Vuodesta 2010 kävijämäärät ovat kasvaneet 30 – 40 %, sesongit ovat pidentyneet ja alue on kansainvälistynyt huikkeasti (aiemmin alle 5 kansallisuutta, nyt yli 50). Yhteistoiminta-alue on laajentunut ja yksikään esiselvityshankkeen aikana haastatelluista partnereista ei enää palaisi aiempaan toimintamalliin ja suppeampaan yhteistyöalueeseen. Norjan Magma Geoparkissa (Hermansson, Lauhanvuori Geopark -hankehakemus 2015) matkailijamäärät ovat lisääntyneet neljän vuoden aikana 25 %, Romanian Hateg Country Dinosaurus Geoparkissa yli 40 % ja Suomessa Kvarken -luonnonperintökohteessa 35 % vastaavina aikoina. Haittoja ei oikeastaan löytynyt, sen sijaan Geoparkin perustaminen voi olla monimutkainen prosessi ja Geopark -organisaatioita koskevia kehittämistoiveita löytyi. On huomattava, että pääosin kävijät tulevat luontomatkalle. Kohteena Unesco Global Geopark on vahva ja merkittävä brändi, joka koetaan takeeksi siitä, että kyseinen kohde on luonnonarvoiltaan niin merkittävä, että sinne kannattaa matkustaa kauempaankin ja viipyä pidempään. Suurinta kiinnostusta on Kaakkois-Aasiassa, erityisesti Kiinassa ja Euroopassa. UGG -status tuo mukanaan luontomatkailijoiden lisäksi asian tuntijamatkailua, opiskelijoita, tieteen tekijöitä ja opettajia.

Salpausselällä geologia ja matkailu kohtaavat

Salpausselän kohteet ja maisemat ovat kansainvälisellä mittakaavalla geologisesti arvokkaita ja ne levittäytyvät laajalle alueelle mutta sopivasti matkailukohteiden ympärille. Salpausselkiä on yhteensä kolme, joista ensimmäinen kulkee Hangosta Lohjan, Hyvinkään, Lahden ja Kouvolan kautta Saimaalle

ja sieltä Pohjois-Karjalaan sekä edelleen Venäjälle. Toinen kulkee hieman pohjoisempana. Esiselvityksessä tunnistettiin useita merkittäviä ja mielenkiintoisia geo-kohteita kuten esimerkiksi Linnaistensuon luonnonsuojelualue ja Urheilukeskus-Pirttimäki-Jalkaranta -alue Lahdessa, Hollolan Tiirismaa ja Kiikunlähde, Hyvinkään Petkelsuo, Vihdin Konianvuori, Valkealammi ja Ylimmäisen muinaisranta, Torholan luola ja Tytyrin kaivosmuseo Lohjalla, Lappvikmalmarna ja Tulliniemi Hangossa, Aurinkovuori Asikkalassa, Vierumäki Heinolassa sekä Sääksjärven alue ja ensimmäinen Salpausselkä Hyvinkää-Nurmijärvi ja Vihti –seudulla. Salpausselkä Unesco Global Geopark sijoittuisi suurten kasvukeskusten liepeille, hyvien liikenneyhteyksien päähän ja sen keskeiset kohteet sijoittuvat kaupunkien lisäksi maaseutualueille. Se käsittäisi ehdotetulla rajauksella ensimmäiseen ja toiseen Salpausselkään liittyviä geologisia muodostumia sekä maalla että veden alla. Päijänteen Natura 2000 –alueen toiseen Salpausselkään liittyvät vedenalaiset harjumuodostumat tarjoavat yhdessä kirkkaan veden kanssa kiinnostavan mutta toistaiseksi hyödyntämättömän mahdollisuuden sukellus-matkailulle. Vedenalaisen geologisen luonnon ja kulttuuriperinnön sisällyttäminen monipuolis-taisi Salpausselkä Unesco Global Geoparkin –konseptia ja erottaisi sen muista valmisteilla olevista Geopark –esityksistä. (LAMK 2016).

Luontomatkailu vahvistaa aluetaloutta

Luontomatkailun paikallistulovaikutus ja työpaikat kohdistuvat valtaosin kohdistuvat yksityissektoriin. Paikallistulovaikutus on riippuvainen siitä, millaisia matkailupalveluita on käytössä. Mitä enemmän matkailukeskittymiä, sen enemmän rahaa paikallistalouteen jää. Vetovoimaisen, saavutettavissa olevien luontokohteiden lisäksi toimiva majoitussektori on tärkeä edellytys. Salpausselkä Geopark -esiselvityshankkeen aikana todettiin, että tutkitulla alueella palvelut kohdentuvat merkittävien kohteiden ympärille. Alueella hyötyvät myös kaupat, ravintolat, kahvilat ja ohjelmopalveluyritykset sekä paikallisliikenne. Sekä kansallisesti (Metsähallitus) että kansainvälisestikin on arvioitu, että luontomatkailun infrastruktuurin kehittämisen panos-tuotossuhde on keskimäärin 10 euroa per panostettu euro mutta heti kun viipymä pitenee, nousee se keskimäärin 14 euroon. Suhdeluku on parantunut viime vuosina voimakkaasti. Parhaimmillaan Etelä-Suomeen voi syntyä uusi, vetovoimainen alueita yhdistävä luontomatkailu-alue, mutta on samalla muistettava, että tie on pitkä ja haasteellinen. Se vaatii sekä taloudellisia että henkilöresursseja, yhteistyötä että monien eri tahojen sitoutumista. (LAMK 2016).

Muut geopark -hankkeet

Saimaan alue valmistelee hakemusta Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan liiton ja alueen kuntien rahoituksella ja tavoitteena on hakea UNESCO:n statusta vuonna 2017. Lauhanvuori Geopark –hanke on saanut rahoituksen keväällä 2016 ja hakee statusta vuonna 2018. Pohjois-Lappi jätti The Golden Geopark of Lapland –hakemuksen Unescolle vuonna 2015, jolloin hakemus hylättiin ja perustettu organisaatio päätti jättää työn toistaiseksi siihen. Pohjois-Karjalassa on valmisteltu hanketta mutta asia ei ole edennyt. Suomen Geopark –verkoston asiantuntijat ovat arvioineet, että ihanteellinen määrä UNESCO:n Geoparkkeja olisi Suomessa noin 4-5, joten aika hakea statusta on nyt.

Miten tästä eteenpäin

Ennen kuin hakemus voidaan jättää kansainväliselle järjestölle, tulee Geopark-alue rajata vielä tarkemmin sekä tunnistaa ja kuvata sen geokohteet tarkasti. Lisäksi luonnon- ja kulttuuriperintökohteet tulee inventoida. Geopark-statuksen saaminen edellyttää, että kunnat sitoutuvat siihen ja Geopark –kohdetta hoitaa itsenäinen organisaatio, joka on perustettu jo ennen hakemuksen jättämistä. Salpausselkä Unesco Global –hankkeen tavoitteena on toteuttaa Geopark –jäsenyyden edellyttämät toimenpiteet ja laatia Geopark –jäsenyyden edellyttämä hakemus vuonna 2019. Hankkeelle on asetettu seuraavat tavoitteet:

1. Geologisten kohteiden, muiden luontokohteiden sekä kulttuurikohteiden tarkempi inventointi ja niiden kehittäminen

2. Salpausselkä UG Geopark - hallintorakenteen määrittely ja toteuttaminen

3. Liiketoimintakonseptien kehittäminen ja aktivointi tavoitteena käynnistää yritysryhmä-hankkeita vuonna 2018 yhteensä 1-4 kpl.

4. Markkinointi- ja viestintäsuunnitelman toteuttaminen

Tarkempi toimintasuunnitelma ja siinä esitetyt tavoitteet on laadittu siten, että UNESCO:n asettamat kriteerit täyttyvät. Niitä seurataan sekä itsearviointilla että ulkopuolisten arvioijien työnä. Hanketta tukemaan käynnistetään ympäristökasvatusthanke. Ympäristökasvatustyöllä on merkittävä painoarvo UNESCO:n kohteissa.

Hankkeen toteuttavat Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysala yhteistyössä Metsähallituksen ja Geologian tutkimuskeskuksen kanssa. LAMK vastaa hankkeen hallinnoinnista ja koordinoinnista, markkinointi- ja viestintäosuudesta sekä tiedottamisesta. Geologian tutkimuskeskus yhdessä Metsähallituksen kanssa vastaa geologisten kohteiden selvityksen tekemisestä ja aineiston analysoinnista toimenpidesuosituksineen. LAMKin sosiaali- ja terveysala toteuttaa useita valtakunnallisia ja alueellisia luonto- ja luontomatkaileuhankkeita ja siksi se on valikoitunut hallinnoitsijaksi.

Hanke tekee yhteistyötä koko Geopark-verkoston ja käynnissä olevien Geopark –hankkeiden kanssa. Erityisen tärkeitä hankkeita ja yhteistyökumppaneita ovat Saimaa Geopark – ja Lauhanvuori Geopark –hankkeet sekä Rokua Unesco Global Geopark. Lisäksi tärkeitä yhteistyö-kumppaneita ovat alueelliset matkailuorganisaatiot, kunnat ja muut sidosryhmät. Niitä ovat esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat, yhdistykset ja järjestöt, joilla on rajapintoja kylien kehittämiseen, kotiseututyöhön ja luontomatkailuun. Yhteistyökumppaneina ovat myös maakuntien liitot ja kehittämissyhdystykset. Ne ovatkin olleet aktiivisesti mukana hankkeen valmistelussa.

Hanke toimii Uudenmaan, Hämeen, Päijät-Hämeen ja pieneltä osin Kymenlaakson alueella. Esiselvityksen kohderyhminä olivat kunnat, joiden alueella on merkittäviä geologisia muodostumia ja joissa on matkailuliiketoimintaa. Toiminta kohdentuu esiselvitysraportin perusteella valittuihin Geopark –alueeseen ja ns. geosites -kohteisiin, joita tutkitaan nyt tarkemmin paikantaen havaittavissa olevat kohteet maastoon siten, että niihin on helppo tutustua. Hanketta rahoitetaan Hämeen ja Uudenmaan ELY-keskusten maaseutuohjelmasta. Hankkeen rahoitus jakaantuu seuraavasti:

Budjetti	Kuntaraha	Maaseutu- ohjelma	Häme 75,4 %	Uusimaa 24,6%
500 000,00 €	140 000,00 €	360 000,00 €	271 440 €	88 560 €

Hankkeeseen osallistuvat Päijät-Hämeestä seuraavat kunnat Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Kärkölä, Lahti, Padasjoki ja Sysmä ja Uudeltamaalta Hyvinkää, Lohja ja Vihti. Kuntien osallistuminen perustuu Geopark –alueen alustavaan rajaukseen, jossa varsinainen Geopark –alue sijaitisi Päijät-Hämeessä laajentuen pohjoiseen 2. Salpausselän alueelle ja Uudenmaan merkittävimmät kohteet Lohja, Hyvinkää ja Vihti ovat mukana Geosites –kohteina. Lisäksi LAMK panosti hankkeeseen omarahoitusosuutta noin 10.000 €.

Esiselvityshankkeen vetäjänä luovutan viestikapulan eteenpäin uudelle projektipäällikölle. Hanke tulee varmasti kuulumaan ja näkymään alueella luoden uusia mahdollisuuksia ja rakentaen yhteistyötä luontomatkailun parissa. Jo esiselvityshankkeen aikana huomasin, että Salpausselkä on monelle rakas ja sen eteen ollaan valmiita työskentelemään. Salpausselkä Geoparkilla on hyvät mahdollisuudet syntyä ja kasvaa mutta työtä sen eteen on tehtävä.

Lähteet

Lahden ammattikorkeakoulu. 2016. Salpausselkä Geopark – esiselvityshankkeen loppuraportti.

LAMK

Lahden ammattikorkeakoulu
Lahti University of Applied Sciences

Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja, osa 36

ISSN 2342-7507 (PDF)

ISBN 978-951-827-282-6 (PDF)